

KUVAKORTTIEN KÄYTTÖ VARHAISKASVATUKSEN ARJESSA

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Visamäen kampus, Sosiaalialan koulutus

Kevät 2018

Eveliina Savola

Sosiaalialan koulutus
Visamäki

Tekijä	Eveliina Savola	Vuosi 2018
Työn nimi	Kuvakorttien käyttö varhaiskasvatuksen arjessa	
Työn ohjaaja	Saija Karevaara	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia kuvakorttien käyttöä varhaiskasvatuksessa. Lähtökohtana oli, että kuvakorttien käyttö on hyödyllistä kaikkien lasten kanssa, ei ainoastaan erityistä tukea tarvitsevien lasten. Kuvakorteista hyötyvät lasten lisäksi myös ryhmän kasvattajat. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä erään eteläpohjalaisen päiväkodin kanssa. Tutkimukseen osallistui päiväkodin kaksi lapsiryhmää eli 2-4-vuotiaiden sekä 4-6-vuotiaiden ryhmä ja näiden kahden lapsiryhmän seitsemän kasvattajaa.

Työ oli tutkimuksellinen opinnäytetyö, jonka tietoperusta koostui muun muassa Varhaiskasvatuslaista, uudesta Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -asiakirjasta ja erityisesti siinä mainitusta monilukutaidosta sekä PCS-kuvista ja näiden pohjalta kehitetystä PECS-menetelmästä. Aineistoa kerättiin havainnoimalla molempia lapsiryhmiä ja ryhmissä toimivia kasvattajia. Lisäksi kasvattajien näkemyksiä saatiin kyselylomakkeen avulla. Aineiston analysointimenetelmänä käytettiin teemoittelu, ja esiin nousutta määrällistä aineistoa havainnollistettiin piirakkakuvioiden avulla.

Tutkimustulosten perusteella johtopäätöksiä voidaan todeta kuvakorttien suunnitelmallisen ja lapsia osallistavan käytön toimivan onnistuneena kokonaisuutena päiväkodin arjessa. Ne rauhoittavat ryhmien arkea, selkeyttävät toimintaa ja kasvattajien välisiä sopimuksia sekä luovat turvallisen ilmapiirin. Kuvien käyttö hyödyttää niin lapsia kuin aikuisiakin, joten niiden pedagogiikkaa ja arjen sujuvuutta tukeva käyttö ja kehittäminen myös tulevaisuudessa on tärkeää koko päiväkotiyhteisölle.

Avainsanat varhaiskasvatus, kuvakortit, päiväkotit, lapset

Sivut 61 sivua, joista liitteitä 6 sivua

Degree Programme in Social Services
Visamäki

Author	Eveliina Savola	Year 2018
Subject	The use of picture cards in everyday early childhood education practices	
Supervisor	Saija Karevaara	

ABSTRACT

The aim of the thesis was to examine the use of picture cards in early childhood education. The starting point was that using picture cards is beneficial for all children, not only for children with special needs. Children and pedagogues alike benefit from the picture cards. The thesis was implemented together with a daycare centre in South Ostrobothnia. There were two groups of children, one for 2-4-year-old children and the other for 4-6-year-olds. There were also seven pedagogues in these groups.

This was a research-based thesis and the theoretical background discusses the Act on Early Childhood Education and Care, the National Core Curriculum for Early Childhood Education and Care, and specifically the concept of multiliteracy, which is mentioned in the guidelines. PCS pictures and the PECS method based on them are also discussed. The material was collected by observing both groups of children and their pedagogues. There was also a questionnaire for the pedagogues. The research material was analysed by thematizing and the obtained quantitative data was illustrated with pie charts.

The results indicate that picture cards are used successfully in the everyday activities of the day care centre. The picture cards have a calming effect on the groups, clarify the activities and the agreements between the pedagogues as well as create a safe environment. Using the picture cards benefits both children and adults, so their use and development is important to the whole daycare centre community even in the future.

Keywords early childhood education, picture cards, daycare centre, children

Pages 61 pages including appendices 6 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	VARHAISKASVATUS JA VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGIIKKA.....	3
2.1	Varhaiskasvatuksen määritelmä	3
2.2	Varhaiskasvatustilain ja Asetus lasten päivähoidosta	3
2.3	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.....	4
2.4	Varhaiskasvatuksen pedagogiikka.....	5
2.5	Vuorovaikutus ja lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa.....	6
3	KUVAKOMMUNIKOINTI.....	8
3.1	Kuvakommunikointia – mitä ja miksi?	8
3.2	PCS-kuvat.....	9
3.3	PECS-menetelmä	11
3.4	Kuvakortit kommunikaatiomenetelminä	13
3.4.1	Kuvien käytön hyödyt	13
3.4.2	Kuvat motivoimassa ja opettamassa.....	14
3.4.3	Kuvat maailmaa jäsentämässä	15
4	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET AIHEESTA.....	16
5	OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	17
5.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	17
5.2	Laadullinen tutkimusmenetelmä	17
5.3	Havainnointi aineistonkeruumenetelmänä	18
5.3.1	Vapaa havainnointi	19
5.3.2	Tarkkaileva ja osallistuva havainnointi.....	19
5.3.3	Lapsihavainnointi päiväkodissa	20
5.4	Kyselylomake aineistonkeruumenetelmänä.....	21
5.5	Aineiston analysointimenetelmä	22
5.6	Tutkimuksen eettisyys.....	22
6	KASVATTAJIEN KYSELYLOMAKKEIDEN VASTAUKSET	23
6.1	Esitietokysymykset	23
6.2	Suljetut kysymykset.....	25
6.2.1	Kuvakorttien käytön runsaus ryhmissä	25
6.2.2	Kuvakorttien käytön runsaus arjen eri tilanteissa.....	26
6.2.3	Kuvakorttien käytön luontevuus kasvattajien työssä	27
6.2.4	Kasvattajien kokemukset ryhmän arjesta kuvakorttien käytön myötä	28
6.3	Avoimet kysymykset.....	29
6.3.1	Kuvakorttien käytön näkyminen ryhmien arjessa.....	29
6.3.2	Kuvien vaikutus ryhmien arjen sujuvuuteen	32
6.3.3	Lapsien reagointi kuvien käyttöön	33
6.3.4	Kuvien käytön kehittäminen ja mahdolliset haitat	33
6.3.5	Kuvakorttien käyttö varhaiskasvattajien näkökulmasta	34

7	LAPSIRYHMIEN HAVAINNOINNIN TULOKSET	35
7.1	Lapsihavainnointia: päiväohjelma, pukeutuminen, kuvat tunnuksina	35
7.2	Kasvattajien havainnoinnin tulokset.....	41
7.2.1	Ryhmän struktuuri.....	41
7.2.2	Ryhmän kasvattajien toiminnan johdonmukaisuus ja selkeys.....	41
7.2.3	Kasvattajien hyvä tiimihenki.....	42
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	43
8.1	Johtopäätökset.....	43
8.1.1	Kuvakorttien merkitys varhaiskasvattajille	43
8.1.2	Kuvakorttien merkitys lapsille	44
8.1.3	Kuvakorttien käytön ja kehittämisen tarve	46
8.2	Tutkijan kehitysideat ryhmille ja tulosten vertailu aiempiin tutkimuksiin	47
8.3	Opinnäytetyöprosessin ja tekijän ammatillisen kasvun pohdinta	50
8.4	Jatkotutkimusideat.....	52
	LÄHTEET	54

Liitteet

Liite 1	Paperinen kyselylomake varhaiskasvattajille
Liite 2	Havainnointilomake lapsihavainnointiin ja kasvattajien havainnointiin

1 JOHDANTO

”Seuraavaksi käsienpesu, lounas ja vessan kautta päivälevolle.” Mitä nyt oikeastaan pitikään tehdä ensin ja mitä sen jälkeen? Lapset kokevat päiväkotipäivänsä aikana lukemattomia siirtymätilanteita, ja nämä saattavat aiheuttaa lapselle stressiä. Koska siirtymät ovat välttämättömiä päiväkodin arjessa, ratkaisuna niiden sujuvoittamiseksi voidaan käyttää muun muassa kuvallisia menetelmiä kuten leikinvalintataulua ja kuvallista päiväjärjestystä.

Tämä opinnäytetyö on tutkimuksellinen opinnäytetyö, jossa tutkitaan PCS-kuvien (Picture Communication Symbols) käyttöä. Myös PECS-menetelmää (Picture Exchange Communication System) hyödynnetään tässä opinnäytetyössä. Opinnäytetyö on toteutettu eräässä eteläpohjalaisessa päiväkodissa, josta tutkimukseen osallistuivat kaksi ryhmää eli 2-4-vuotiaat sekä yli 4-vuotiaat lapset kasvattajineen. Tavoitteena on selvittää kuvien käytön eri muotoja, niiden runsautta, luontevuutta sekä mahdollisia kehittämistarpeita arjen tilanteissa. Opinnäytetyön aineisto kerättiin havainnoimalla lapsiryhmän toimintaa sekä kasvattajille luodun kyselylomakkeen avulla. Hypoteesina on, että kuvakorttien käyttö vaikuttaa positiivisesti molempien tutkittavien ryhmien arkeen ja arjessa.

Kuvakortteja käytetään yleensä erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa mutta tässä opinnäytetyössä tarkoituksena on tarkastella, miten näitä kuvakortteja voidaan käyttää yleisesti päiväkodin arjessa, eikä vain erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Tarkoituksena on siis havainnoida yhden päiväkodin kahden ryhmän kasvattajia ja erityisesti sitä, millä tavalla he käyttävät kuvakortteja arjessaan. Tarkoituksena on havainnoida myös lapsia ja erityisesti sitä, miten he suhtautuvat kuvakorttien käyttöön arjessa. Kasvattajia on kahdessa ryhmässä yhteensä seitsemän ja lapsia noin 40 ja päiväkotia, lapsiryhmät ja kasvattajat ovat tutkijalle tuttuja aiemmista kesätöistä.

Opintojen aikana varhaiskasvatuksen opinnot ovat herättäneet eniten kiinnostusta, joten opinnäytetyön tekeminen varhaiskasvatuksen puolelle oli luonteva valinta. Kuvakortit herättivät opinnäytetyön tekijässä kiinnostuksen kesätöiden aikana, jolloin päiväkodissa oli havaittavissa runsasta ja monipuolista kuvallisten menetelmien käyttöä. Molemmat lapsiryhmät käyttävät kuvakortteja omalla tavallaan arjen eri toiminnoissa muun muassa siirtymien ja leikkitilanteiden selkeyttämiseen ja rauhoittamiseen. Kuvakorttien käyttö tukee myös tutkijan omaa ammatillista kasvua ja ammatillista osaamista tulevana varhaiskasvatuksen ammattilaisena.

Opinnäytetyön keskeinen tietoperusta käsittelee varhaiskasvatusta, monilukutaitoa sekä kuvin tuotettuja menetelmiä. Monilukutaidolla tarkoite-

taan kykyä tuottaa ja tulkita erilaisia viestejä ja se on perusoletus vuorovaikutuksessa toimimiseen. Tästä syystä monilukutaito on valikoitunut yhdeksi tämän opinnäytetyön teoriapohjista. Myös Varhaiskasvatustalake (36/1973) ja uutta Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (OPH 2016) tarkastellaan tässä opinnäytetyössä. Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jossa tutkimusaineisto kerättiin havainnollamalla yhden päiväkodin kahden lapsiryhmän lapsia ja kasvattajia. Aineistoa kerättiin myös kahden ryhmän seitsemälle kasvattajalle suunnatulla paperisella kyselylomakkeella (Liite 1). Saatu aineisto analysoitiin teemoittelun avulla ja saatua määrällistä aineistoa havainnollistetaan piirakkakuvioiden raportissa. Opinnäytetyöhön kerätystä aineistosta nousseiden keskeisten teemojen konkretisoimiseksi kyselylomakkeista nostetaan raporttiin varhaiskasvattajien suoria lainauksia teemoihin liittyen.

2 VARHAISKASVATUS JA VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGIIKKA

Koska opinnäytetyö linkittyy vahvasti päiväkotimaailmaan, varhaiskasvatus luo yhden keskeisimmistä teoriapohjista. Seuraavissa luvuissa tarkastellaan muun muassa varhaiskasvatuksen määritelmää, varhaiskasvatuslakia ja sitä, miten uusi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet-asiakirja (OPH 2016) sekä varhaiskasvatuksen pedagogiikka näkyy tässä opinnäytetyössä.

2.1 Varhaiskasvatuksen määritelmä

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista sekä edistää hyvinvointia. (OPH 2017.)

Jotta lapsi saisi hyvää ja laadukasta varhaiskasvatusta, varhaiskasvattajat tarvitsevat laajaa tietämystä ja näkemystä siitä, miten ja miksi varhaiskasvatusta toteutetaan (Hujala & Turja 2017, 10). Jokaisen varhaiskasvattajan tulee myös sitoutua yhteisesti suunniteltuihin ja sovittuihin asioihin, jotta yhdessä pitkän aikavälin tuloksena on tavoitettavissa laadukas ja lasta kokonaisvaltaisesti kehittävä varhaiskasvatus.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. (OPH 2016, 19.)

Lapsi viettää päivästään suuren osan päiväkodissa, joten voidaan perustellusti sanoa varhaiskasvatuksen olevan iso osa lapsen arkea. Lapset ovat tulevaisuuden aikuisia ja toimijoita yhteiskunnassamme, joten on tärkeää miettiä millaiseen yhteiskuntaan ja maailmaan heitä kasvatamme. Esimerkiksi oppimisesta on tullut kaikkialla läsnä olevaa ubiikkia, joka sulautuu ympäristöön. Ubiikkius tarkoittaa arkioppimista eli sitä, että oppiminen ei sijoitu ainoastaan virallisiin tilanteisiin vaan lukuisiin arkielämän tilanteisiin. Tällaisia esimerkkejä lapsen elämässä ovat muun muassa koti ja harastukset. (Hujala & Turja 2017, 10–11.)

2.2 Varhaiskasvatuslaki ja Asetus lasten päivähoidosta

Keskeisimmäksi asiaksi Varhaiskasvatuslaista nousee tässä opinnäytetyössä varhaiskasvatuksen tavoitteet, joista jokainen mahdollistaa laadukkaan ja turvallisen hoitopäivän lapselle sekä edistää hänen kokonaisvaltaista kehitystään. Kaikki nämä tavoitteet ovat tärkeitä, eikä mitään näistä

voida sulkea pois. Näistä tavoitteista tätä opinnäytetyötä palvelee kuitenkin eniten kohdat kahdeksan ja yhdeksän eli

kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan sekä varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973 § 2 a.)

Toinen tärkeä asia varhaiskasvatuslaissa on lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Lain mukaan päiväkodissa olevan lapsen henkilökohtaisella varhaiskasvatussuunnitelmalla varmistetaan lapsen kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuuden toteutus. Jokaiselle lapselle asetetaan henkilökohtaiset tavoitteet, jotka tukevat lapsen oppimista kehitystä sekä hyvinvointia. Suunnitelmaan tulee kirjata myös mahdolliset tuen tarpeet, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973 § 7 a.)

Asetus lasten päivähoidosta (239/1973 § 1 a) korostaa, että lapsen tulee saada tukea omaan kieleen ja kulttuuriinsa yhteistyössä kyseisen kulttuurin edustajan kanssa, sillä se kuuluu kasvatustavoitteisiin. Tällaisia tapauksia ovat muun muassa saamelaiset lapset. Lisäksi, jos vanhempi tarvitsee lapselleen päivähoitopaikan, tulee hakemus tehdä viimeistään neljä kuukautta ennen hoidontarpeen alkua. Jos hoitopaikan tarve johtuu kuitenkin työllistymisestä tai opiskeluiden aloituksesta, on hoitopaikkaa haettava viimeistään kaksi viikkoa ennen hoidontarpeen alkua. (Asetus lasten päivähoidosta 239/1973 § 1 a, § 2.) Tällä asetuksella varmistetaan, että jokaisella lapsella ja hänen perheellään on oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen.

2.3 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Uusin versio varhaiskasvatussuunnitelman perusteista otettiin käyttöön 1.8.2017. Tämän myötä Opetushallitus vaatii kunnilta ja kuntayhtymiltä sekä muilta palvelun tuottajilta paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista. Tätä määräystä ei voi jättää huomioitta eikä siitä voi poiketa.

”Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa.” (OPH 2016, 8.) Tämä kokonaisuus on kolmiosainen, joka koostuu valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten henkilökohtaisista varhaiskasvatussuunnitelmista. Päiväkodin arjessa on eniten havaittavissa lasten henkilökohtaisia varhaiskasvatussuunnitelmia, joiden pohjalta luodaan ryhmän yhteinen varhaiskasvatussuunnitelma. Tätä ryhmän yhteistä varhaiskasvatussuunnitelmaa puolestaan verrataan valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin.

Tätä opinnäytetyötä varten uudesta Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet-asiakirjasta (OPH 2016) tärkeimmäksi asiaksi nousee monilukutaito. Monilukutaitoa tarvitaan varhaiskasvatuksessa muun muassa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä lapsen ja hänen perheensä arjessa ja sen tukemisessa. Pitkän aikavälin tavoitteella monilukutaito vaikuttaa myös osallistumiseen yhteiskunnassa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea tällaisten taitojen kehittymistä ja nähdä lapsen kehityskaari myös päiväkodin jälkeiseen elämään, esikouluun, ala- ja yläkouluun ja aina tulevaan aikuisuuteen saakka. (OPH 2016, 23.)

Monilukutaito on yksi vuorovaikutuksen keskeisistä perustaidoista. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tuottamisen ja tulkitsemisen taitoja. Perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan tekstit voivat olla kirjoitetun ja puhutun muodon lisäksi myös audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Peruslukutaidon lisäksi muun muassa numeerinen- sekä medialukutaito sisältyvät monilukutaidon käsitteeseen. (OPH 2016, 23.)

Tätä opinnäytetyötä ajatellen keskeinen lukutaidon käsite on kuvanlukutaito. Tutkijan näkökulmasta esiin nousee, että kuvien käyttö ei katso lapsen ikää, vaan lapsi oppii ymmärtämään ja sisäistämään kuvia ja niiden merkityksiä oli hän sitten 2-vuotias tai 5-vuotias. Kuvanlukutaidon kannalta tutkijalle oleellisimpana näyttäytyy lapsen ymmärrys yhdistää kuva ja puhuttu sana ja tämän taidon oppivat hyvin pienetkin lapset. Tästä syystä tässä opinnäytetyössä ei käsitellä eri-ikäisten lasten kehitystasoja. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -asiakirjassa (OPH 2016, 24) painotetaan, että jotta lapsi voi kehittyä monilukutaitoiseksi, hän tarvitsee aikuisen mallin lisäksi muun muassa rikasta tekstiympäristöä sekä lasten itse tuottamaa kulttuuria, kuten piirroksia, joista voidaan tarvittaessa teettää uusia kuvakortteja päiväkodin arkeen.

2.4 Varhaiskasvatuksen pedagogiikka

Pedagogiikalla tarkoitetaan opettamisen, kasvatuksen, koulutuksen eli muun muassa kasvatustieteen tutkimusta, erilaisiin kasvatuskäytäntöihin perustuvia opetussuuntauksia, taitoa toimia erilaisissa kasvatusympäristöissä. Ajatus kahdesta osapuolesta, oppijasta ja opettajasta, nähdään sisältyvän vahvasti pedagogiikkaan. Tässä tapauksessa oppijana tarkoitetaan päiväkotikäistä lasta ja opettajana ryhmän kasvattajia eli lastentarhanopettajia ja lastenhoitajia. Käsitteitä pedagogiikka ja kasvatus käytetään hyvin usein toistensa synonyymeinä. (Karila & Lipponen 2013, 32–33.)

Lastentarhanopettajat vastaavat lapsiryhmälle toteutetun pedagogiikan suunnittelusta ja toteutuksesta yhdessä lastenhoitajien kanssa. Pedagogisen osaamisen katsotaan kuuluvan lastentarhanopettajien koulutuksesta saatavaan erikoisosaamiseen (Karila & Lipponen 2013, 32). Pedagogisen toiminnan tukena toimii uusi valtakunnallisen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (OPH 2016), jossa on kattavasti esitelty kokonaisvaltaisesti laadukkaan varhaiskasvatuksen periaatteet.

Käytännön arjessa pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja kasvattajien välisessä vuorovaikutuksessa ja yhdessä toimimisen kautta. Pedagogiikka nähdään sekä yksilö- että yhteisö näkökulmasta niin, että kyse on sekä yksittäisen työntekijän – useimmiten lastentarhanopettajan – että koko työyhteisön toimintatapaan liittyvänä asiana. Lastentarhanopettajan tehtävänä on perustelu: mitä tehdään ja ennen kaikkea miksi tehdään. Tärkeää ei ole itse toiminta vaan se, mitä toiminnassa tapahtuu. (Lastentarhanopettajaliitto n.d.)

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa korostuu kokonaisvaltainen pedagogiikka. Lapsiryhmän arki tulee rakentaa niin, että se tukee niitä arvolähtökohtia, tavoitteita ja painotuksia, joita varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet painottavat. Pedagogiikka on siis tärkeässä roolissa varsinaisten tuokioiden lisäksi myös eteisessä, leikissä, ruokailussa kuin vessassakin. Vaikka lastentarhanopettajan vastuulla onkin pedagogiikan suunnittelu ja toteutus, tulee pedagogiikasta keskustella yhdessä kasvattajatiimin ja koko työyhteisön kanssa, jotta lapsille tarjottava arki olisi parasta mahdollista. (Lastentarhanopettajaliitto n.d.) Toimintaa suunniteltaessa on myös pidettävä mielestä lasten osallisuus ja toiminnan lapsilähtöisyys eli myös lapset tulisi ottaa mukaan toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. (OPH 2016, 30.)

Tämän opinnäytetyön tutkimustehtävän taustalla ei ole ajatus tai tavoite siitä, että kuvakorttien käyttämisellä syrjäytettäisiin toimivaa ja voimassa olevaa varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa, vaan oletuksena on, että pedagogiikkaa voidaan tukea kuvallisten menetelmien kautta. Kuvakortit eivät siis ole vain tekninen ratkaisu vaan osa pedagogiikkaa ja vuorovaikutusta. Se että nämä kaksi ovat koko ajan läsnä päiväkodin arjessa varhaiskasvatuksessa, nostaa kuvakorttien käytön tärkeyden merkitystä huomattavasti. Kuvakortteja voidaan käyttää missä tahansa arjen tilanteissa ja tiloissa. Seuraavaksi luvussa kolme tarkastellaan, mitä kuvakorttien käytöllä ja kuvakommunikoinnilla tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä ja luvussa neljä vuorovaikutuksen, lapsilähtöisyyden ja lapsen osallisuuden merkitystä.

2.5 Vuorovaikutus ja lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutuksella tarkoitetaan kahden tai useamman ihmisen välistä vastavuoroista kommunikointia. Se voi olla sanoja, puhetta, eleitä, ilmeitä, ääntelyitä tai katseita. (Väestöliitto n.d.) Vuorovaikutus perustuu merkkeihin, joiden on yhteisesti sovittu tarkoittavan tiettyjä asioita. Vuorovaikutuksessa on aina kuuntelija ja puhuja, jotka muodostavat yhteistoiminnallisen kokonaisuuden vaikuttaen toinen toiseensa. Se on jatkuvassa muutoksessa oleva tapahtumaketju, eikä sillä välttämättä ole selkeää alkua ja loppua. (Kielijelppi n.d.)

Ihmissuhteita on mahdotonta luoda saatikka ylläpitää ilman toimivaa vuorovaikutusta. Toisen ihmisen ajatuksia on mahdotonta tietää ilman keskustelua. Kaikissa ihmissuhteissa onkin tärkeää, että uskaltaa kertoa omista

tunteistaan ja toiveistaan. Eli jos luulee tietävänsä tai olettaa asioita, lopputuloksena voi olla iso väärinkäsitys. (Väestöliitto n.d.)

Puhuminen on yksi tärkeä kommunikaation muoto. Puheessa läsnä on puhuttujen tai kirjoitettujen sanojen lisäksi myös eleet, ilmeet, äänenpaino, kosketus sekä katse. Näiden avulla sanat voivat saada hyvinkin erilaisia merkityksiä. Puhuttu kieli on nopeatempoisempaa kuin kirjoitettu kieli, joten halutessaan hitaampitempoista vuorovaikutusta, voi kirjoittamisen lisäksi käyttää kuvallisia menetelmiä, kuten kuvakortteja vuorovaikutuksen tukemiseksi. (Väestöliitto n.d.)

Uusi varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (OPH 2016) korostaa lapsilähtöisyyttä ja lasten osallisuutta. Osallisuutta vahvistaa lasten kokemus kasvattajien sensitiivisestä kohtaamisesta sekä positiivinen kokemus kuuluksi ja nähdyksi tulemisesta. Myös lasten ja heidän vanhempiensa mukaan ottaminen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin vahvistaa koko kasvatusyhteisön osallisuutta. (OPH 2016, 30.)

Päiväkodin toiminnan tulee olla lapsilähtöistä mutta aikuisjohtoista. On tärkeää ymmärtää, että aikuisjohtoisuus ja lapsilähtöisyys eivät ole toinen toistaan poissulkevia asioita. Päinvastoin on mahdollista ja jopa tavoiteltavaa yhdistää aikuisjohtoisuus ja lapsilähtöisyys sellaiseen käsitteeseen, joka painottaa lasten mahdollisuuksia luoda heille itselleen merkityksellisiä asioita ja joka oikeuttaa heidät vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin. (Kalliala 2008, 20.)

Vuorovaikutus, lapsilähtöisyys sekä lasten osallisuus ovat tärkeässä roolissa tässä opinnäytetyössä. Tutkijan mielestä kuvakorttien käytöllä on mahdollista tukea ja tehostaa vuorovaikutusta ja sen eri muotoja päiväkodin arjessa. Kuvien käytön lapsilähtöisyys toteutuu muun muassa siinä, että ryhmän lapset ja aikuiset sopivat yhdessä kuvakorttien käytön pelisäännöt eli mikä kortti symboloi esimerkiksi aamupalaa ja mikä ulos lähtemistä. Kaksi lasta saattaa nähdä saman kuvan hyvin eri tavalla, joten siksi on tärkeää valita kortit, jotka kaikki lapset hahmottavat symboloivan samaa asiaa. Toinen esimerkki on, että lapset piirtävät tai askartelevat kuvakortit itse. Aikuislähtöisyys tulee esiin muun muassa siinä, että hoitopäivän aikana siirrytään lukemattomia kertoja eri tilanteista toiseen, jolloin aikuisen johdolla käydään yhdessä läpi tulevan toiminnan sisältö ja yhteisesti tärkeitä asioita.

3 KUVAKOMMUNIKOINTI

Koska kuvakommunikointi ja kuvakortit ovat käsitteinä hyvin laajoja, seuraavissa luvuissa avataan tarkemmin, mitä niillä tarkoitetaan juuri tässä opinnäytetyössä. Kuvakorteista esille nousevat PCS-kuvat ja näiden pohjalta kehitetty PECS-menetelmä. Lisäksi tarkastellaan myös käytännön esimerkkejä kuvakorttien käytöstä kommunikaatiomenetelminä.

3.1 Kuvakommunikointia – mitä ja miksi?

Kuvakommunikoinnilla tarkoitetaan erilaisten kuvien käyttöä sanallisen ja sanattoman viestinnän rinnalla (Papunet n.d.a). Jos asiaa ei pysty sanallisesti tai sanattomasti ilmaisemaan, on kuvallisten menetelmien käyttö suotavaa. Myös asian ymmärtäminen puhutussa tai kirjoitetussa kielessä saattaa olla haastavaa, joten kuvat sopivat myös tähän tarkoitukseen. Kuvien käyttö edellyttää, että kuvilla kommunikoiva henkilö ymmärtää asiayhteyden kuvan ja sitä esittävän asian välillä. (Papunet n.d.a.)

Keskustelukumppanilta kuvien käyttö edellyttää kuvien sanallistamista. Koska kuvien avulla ei voida saavuttaa samaa kerronnan vapautta kuin puheella, on tärkeää, että kuvia kommunikointiin käyttävä henkilö kokee viestinsä tulkittavan oikein ja siinä muodossa, kun hän on sen tarkoittanut. Viesti tulkitaan myös helpommin oikein, kun keskustelukumppani esittää tarkentavia kysymyksiä aiheeseen liittyen. Onnistunut keskustelukumppanuus syntyy, kun molemmat osapuolet antavat aikaa ja tilaa toisen tekemille aloitteille. Ymmärtäminen ja ymmärretyksi tuleminen ovat toimivan vuorovaikutuksen perusta. (Papunet n.d.a)

Kuvakommunikoinnista puhutaan usein puhevammaisen henkilön kommunikointitapana, jolloin syynä on usein joko kielellinen erityisvaikeus, kielellisen tason yleinen heikkous tai puheen ymmärtämisen vaikeus. Tässä opinnäytetyössä ei kuitenkaan keskitytä erityistä tukea tarvitseviin lapsiin, vaan halutaan korostaa kuvakommunikoinnin mahdollisuutta kaikkien lasten kanssa. Tutkijan ajatuksena siis on, että lapsen hoitopäivästä on mahdollista ja jopa tarpeellista tehdä selkeämpi kuvakommunikoinnin avulla, vaikka hänellä ei olisi mitään kehityksellistä tai erityispiirrettä.

Nykypäivän lapsiryhmät koostuvat hyvin erilaisista yksilöistä. Yhteiskuntamme väestörakenne on muuttunut niin, että päiväkotimaailmassa on yhä enemmän ulkomaalaistaustaisia lapsia, jotka ovat tulleet Suomeen esimerkiksi turvapaikanhakijoina tai pakolaisina. Tällöin voi olla, että yhteistä kieltä perheen ja päiväkodin välillä ei vielä ole. Osa lapsista saattaa olla s2-lapsia, eli heidän äidinkieltensä on suomen kielen lisäksi jokin toinen kieli, esimerkiksi englanti tai saksa. Pääkaupunkiseudulla muun muassa Vantaan Sanomat (2012) uutisoi Vantaan päiväkodeissa meneillään olleesta murroksesta, kun maahanmuuttajataustaisia lapsia saattoi osassa Vantaan alueen päiväkodeissa olla jopa puolet lapsiryhmästä. Koska kaikki lapset ovat

erilaisia yksilöitä, ammattitaitoiset varhaiskasvattajat tiedostavat erilaisen kulttuurien olevan yhteinen voimavara. Se, että lapsella on oikeus muun muassa omaan kieleensä ja kulttuuriinsa, on jokaisen perusoikeus. (OPH 2016, 30.)

Joku tarvitsee sitä, että kuvien avulla selkeytetään konkreettiset asiat, kun taas toinen ymmärtää konkreettiset asiat helposti puheesta mutta tarvitsee kuvia selkiyttämään käsitteellisiä sanoja. Kolmas saattaa tarvita kuvakommunikointia muistaakseen pitkän viestin. (Papunet n.d.a) Juuri tätä halutaan nostaa esille tässä opinnäytetyössä. Jokaisella lapsella on omia henkilökohtaisia tarpeita, mitä tulee kommunikointiin. Kuvakorttien käytöllä ei ainoastaan helpoteta erityistä tukea tarvitsevien lasten arkea, vaan parhaimmillaan niiden käyttö voi selkeyttää ja rauhoittaa koko lapsiryhmän arkea. Kun menetelmiä käyttää koko lapsiryhmälle yhteisesti, se ei leimaa ketään 'erilaiseksi'. Myös varhaiskasvattajien työ helpottuu lapsiryhmän ollessa rauhallisempi ja tällöin helpommin hallittavissa. Kuvakommunikoinnissa ei siis ole kyse erityisen vaikeasta kommunikointimenetelmästä.

3.2 PCS-kuvat

Eri ihmiset tarvitsevat kuvia eri tilanteisiin. Joku voi käyttää kuvia ilmaisutakseen itseään, toinen tarvitsee kuvia ymmärtämisen tueksi, kun kolmas käyttää kuvia vain selvittääkseen päivän tapahtumista ja löytääkseen oikeaan paikkaan. (Papunet n.d.b.) Tässä opinnäytetyössä pääpaino on juuri tässä arjessa selviämässä, niin lasten kuin varhaiskasvattajien näkökulmasta sekä arjen rauhoittamisessa ja selkeyttämisessä kuvien avulla.

PCS-kuvat (Picture Communication System) voivat olla käytössä lapsen arjessa, vaikka puheen ymmärtäminen ja tuottaminen sujuisivatkin. On tärkeää muistaa, että kuvien käytöllä voi olla eri tarkoituksia eri ihmisille. PCS-kuvia voidaan käyttää ilmaisun välineenä, puheen ymmärtämisen vahvistamisessa, käsitteiden harjoittelussa sekä ajan ja eri tilanteiden kaottisuuden selkeyttämisessä. (Huuhtanen 2012, 49.)

Kansainvälisellä tasolla PCS-kuvien käyttö on hyvin yleistä. Myös Suomessa PCS-kuvat ovat luultavasti yleisin käytetty kuvapankki. Suomen kielellä onkin saatavilla yli 9000 PCS-kuvaa. Kuvat ovat selkeitä, yksinkertaisia piirroksuvia, joita on saatavilla niin mustavalkoisina kuin värillisinäkin. Useimpien PCS-kuvissa on myös sana, joka kertoo mitä kuva tarkoittaa. Tavallisten PCS-kuvien lisäksi on myös olemassa noin 1400 animoitua PCS-kuvaa. (Huuhtanen 2012, 61.)

Kuva 1. Erilaisia PCS-kuvia.

Kuva 2. Erilaisia PCS-kuvia.

Seuraavassa aluvussa tutustutaan tarkemmin PCS-kuvista muodostuvan PECS-menetelmän (Picture Exchange Communication System) käyttöön. Huuhtasen (2012, 64) mukaan PECS-menetelmät on alun perin suunniteltu autismin kirjon lasten kommunikoinnin välineeksi, mutta käyttökokemusten perusteella (ks. Huuhtanen 2012, 64) käyttö on monipuolista ja sopii muun muassa myös muiden kommunikointitavasta hyötyvien, niin lasten kuin aikuistenkin opettamiseen.

3.3 PECS-menetelmä

Suuret lapsiryhmät kätkevät sisäänsä useita erilaisia persoonia. Toinen saattaa olla vilkas ja puhelias, kun taas toinen saattaa olla ujo ja arka sosiaalisissa tilanteissa. Päiväkotipäivän aikana sosiaalisia tilanteita syntyy lukemattomia, niin lasten kesken kuin lasten ja kasvattajien kesken. PECS-menetelmän vaiheita voidaan soveltaa lapsiryhmässä toimimiseen niin, että ujommat lapset pääsevät paremmin mukaan toimintaan. Kaikki lapset eivät tykkää olla esillä, joten kommunikointi voi tapahtua myös kuvien avulla tai kuvin tuettuna. Esimerkiksi aamupiirillä, kun lapset kertovat viikonlopun kuulumisia, suullisen kertomisen lisäksi heitä voisi pyytää valitsemaan kuvan, joka kertoo parhaiten omasta viikonlopustaan. Tietenkin lasta kannustetaan suulliseen kommunikointiin ja tuetaan siinä mutta kuvakorttien käyttö voi olla hyvä alku kommunikointia harjoiteltaessa. Tästä syystä tämä menetelmä valikoitui yhdeksi opinnäytetyön teoreettisista käsitteistä.

PECS-menetelmä (*Picture Exchange Communication System*) perustuu kuvanvaihdon menetelmään, jonka avulla lapselle opetetaan vuorovaikutusta sekä aloitteellisuutta sosiaalisissa tilanteissa. PECS on Yhdysvalloissa kehitetty menetelmä, joka tähtää vuorovaikutuksen oppimiseen. Menetelmän kehittäjiä ovat psykologi Andrew Bondy ja puheterapeutti Lori Frost. (Papunet n.d.b.)

PECS-menetelmän käyttö ei vaadi erityisammattillisuutta, vaan kasvattajat voivat toteuttaa toimintaa asiantuntevien neuvojen avulla. Käyttö ei vaadi myöskään suuria taloudellisia panostuksia, vaan harjoitushetket syntyvät tavallisissa arkisissa tilanteissa, jossa vuorovaikutus on luontevinta. Tämän vuoksi PECS-menetelmän käyttö olisi suotavaa lapsiryhmässä, sillä se on matalan kynnyksen toimintaa. (Papunet n.d.b.)

Ensimmäinen askel PECS-menetelmien käyttöön on keskustelu lapsen vanhempien kanssa. Esimerkiksi vasukeskustelussa keskustellaan lapselle mielisistä asioista ja mielenkiinnon kohteista, joita voidaan hyödyntää myöhemmin menetelmän käytössä. Myös lapsen havainnoinnissa kiinnitetään huomiota hänen kiinnostuksen kohteisiinsa. Jos lapsen mielenkiinnon kohteena on vaikkapa linnut, aloitetaan keskustelun harjoittelu kyseisestä aiheesta. Varhaiskasvattaja ei siis päättä, mistä aiheesta lapsen kanssa lähdetään keskustelemaan, vaan toiminta lähtee liikkeelle lapsesta ja on tällöin lapsilähtöistä. (Papunet n.d.b.)

Harjoittelun alussa lapsi opettelee vaihtamaan kuvakortin varhaiskasvattajalta siihen asiaan tai esineeseen, jonka hän itselleen haluaa. Varhaiskasvattajan tulee vastata tähän pyyntöön välittömästi, jotta lapselle selkeytyisi mahdollisimman pian kommunikoinnin perimmäinen idea eli vaikuttaminen, antaminen ja saaminen. Varhaiskasvattajan tulee välttää vihjaa-

via ilmeitä, eleitä sekä sanallisia neuvoja, sillä lapsi ei saa tulla riippuvaiseksi kommunikointikumppaninsa antamista neuvoista. Hänen tulee itse oppia toimimaan tilanteessa. (Papunet n.d.b.)

Lukuisten toistojen avulla lapselle opetetaan, että kommunikointi on viestin välittämistä toiselle niin, että siitä saa palautetta. Lasta opetetaan ja kannustetaan aktiivisuuteen ja sitkeyteen keskustelukumppanuudessa. Tämä tarkoittaa, että lapsen tulee oma-aloitteisesti hakeuduttava kontaktiin varhaiskasvattajan kanssa, vaikka tämän huomio olisikin sillä hetkellä kiinnittynyt muualle kuin kommunikointiin aikovaan lapseen. Kommunikoinnilla ei tarkoiteta kuvan painamista sormella silloin, kun kukaan ei ole tätä näkemässä. (Papunet n.d.b.) Seuraavissa kappaleissa käydään tarkemmin läpi PECS-menetelmien eri vaiheita ja pohditaan niiden osuutta tässä opinnäytetyössä.

Ensimmäiseen vaiheeseen kuuluu vaihtokaupan idean opettelu. Tavoitteena on, että lapsi oppii haluamansa asian nähtyään itse valitsemaan tilanteeseen sopivan kuvan, hakeutumaan kontaktiin varhaiskasvattajan kanssa ja ojentaa kyseisen kuvan hänelle. Varhaiskasvattaja reagoi tähän niin, että hän nimeää kyseisen asian vasta lapsen ”puheenvuoron” eli tässä tapauksessa toiminnan loputtua niin, että hän sanoittaa kyseisen asian, jonka lapsi haluaa. Kun lapsi työskentelee eli etsii kuvaa ja lähestyy varhaiskasvattajaa kontaktimielessä, hänelle annetaan täysi työrauha eikä häneen oteta sanallisesti tai sanattomasti kontaktia ennen tilanteen päätöstä. Tätä ensimmäistä vaihetta toistetaan niin kauan, että se sujuu luontevasti ja ongelmitta, sillä ennen sitä ei voida siirtyä seuraaviin vaiheisiin. (Papunet n.d.b.)

Toinen vaihe toimii samalla tavalla kuin edellä mainittu ensimmäinen vaihe, mutta spontaanisuutta lisäten. Ideana on, että lapsen itsenäinen toiminta ja toimiminen lisääntyisi. Ensimmäisessä ja toisessa vaiheessa kuvia ei ole käytössä kansiollista, vaan ainoastaan muutama kuva, josta lapsi voi valita haluamansa. Kun lapsi oppii hahmottamaan pienen määrän kuvia, voidaan kuvien määrää kasvattaa tarvittaessa. Kolmanteen vaiheeseen siirryttäessä kuvia onkin jo paljon suurempi määrä, kun lapsen tulee omasta kommunikointikansiosta useiden kuvien joukosta valita haluamansa. Muutoin toiminta tapahtuu samanlaisena kuin aiemmissa vaiheissa. (Papunet n.d.b.)

Neljännessä vaiheessa lapsen kanssa aloitetaan lausenauhan käytön opettelu kuvasymbolin avulla. ”Minä haluan” lauseen jatkeeksi lapsi valitsee haluamansa asiaa symboloivaa kuvan ja toimii kuten edellä mainituissa kohdissa. Tämän vaiheen tavoitteena on, että lapsi oppii muodostamaan lausenauhan niin, että vasempaan reunaan hän valitsee ”Minä haluan” lauseen jatkoksi 20-50 kuvan joukosta sen haluamansa kuvan, jota kyseisellä hetkellä tarkoittaa. Yhden ihmisen sijaan lapsi kykenee kommunikoidaan useiden eri ihmisten kanssa. (Papunet n.d.b.)

Viimeisessä numerovaiheessa eli viidennessä vaiheessa lapsi opettelee vastaamaan suulliseen kysymykseen, jonka varhaiskasvattaja esittää. Edellisissä vaiheissa varhaiskasvattaja ei ole saanut sanoin tai elein kommentoida toimintaa mitenkään, ennen kuin lapsi on suorittanut toiminnan loppuun. Tässä vaiheessa toiminta alkaa kuitenkin varhaiskasvattajan kysymyksellä ”Mitä haluat?”. Tavoitteena on, että lapsi oppii kommunikoidaan niin, että keskustelun toinen osapuoli aloittaa keskustelun, jonka jälkeen hän menee kansiolleen ja etsii sieltä kuvan, joka vastaa varhaiskasvattajan esittämään kysymykseen. Kuudes vaihe ei eroa viidennessä vaiheesta muuta kuin spontaanisuuden lisäämisellä sekä tarvittavien lisäkysymysten esittämisellä. ”Mitä haluat?” kysymyksen lisäksi voidaan kysyä muun muassa ”Mitä näet/kuulet?” tai ”Mitä sinulla on?”. (Papunet n.d.b.)

Kun lapsi on suorittanut edellä mainitut viisi vaihetta, viimeisenä tehtävänä on enää käsitevaraston syventäminen ja lapsen sanavaraston lisääminen. Muun muassa värit, muodot ja koko ovat tärkeitä käsitteitä, joita lapsen tulee oppia hahmottamaan. On tärkeää, että lapsi osaa ilmaista itseään, joten käsitteiden ”kyllä” ”ei”, ”auta” ja ”odota” tulisi olla selvillä viimeistään tässä vaiheessa. (Papunet n.d.b.)

PECS-menetelmää ei ole varsinaisesti rakennettu puheen oppimisen tarkoitukseen eikä menetelmän käyttö poista sanojen ja sanallisen viestinnän merkitystä. Kuitenkin sillä on todettu olevan vaikutusta puhutun kielen kehittymiseen. Kommunikointitaitojen kehittyminen on tutkitusti vähentänyt haastavaa käyttäytymistä niissä lapsissa, joihin menetelmää on käytetty. (Huuhtanen 2012, 69.) Hypoteesina tälle opinnäytetyölle on, että lapsiryhmä mielletään kasvattajien näkökulmasta rauhallisemmaksi, kun kuvakorttien käyttö on aloitettu.

3.4 Kuvakortit kommunikaatiomenetelminä

Riikka Nurmisen Kuvien käyttö varhaiskasvatuksessa- opettajan käsikirja (n.d.) kuvaa hyvin selkeästi erilaisia kuvakorttien käytön mahdollisuuksia. Seuraavissa alaluvuissa käydään hänen aineistoaan läpi poimien sieltä keskeisimmät teemat juuri tätä opinnäytetyötä varten. Nurminen jakaa käsikirjassaan kuvien käytön seuraavanlaisiin alaotsikoihin: miksi käyttää kuvia, kuvat motivoimassa ja opettamassa sekä kuvat jäsentämässä maailmaa.

3.4.1 Kuvien käytön hyödyt

Kuten aikaisemmin tekstissä mainittiin, kuvien käyttö hyödyttää kaikkia. Lapset ovat luonteeltaan erilaisia, osa on hiljaisia tarkkailijoita, kun taas toiset ovat puheliaita ja hyvinkin ulospäinsuuntautuneita. Kuvakorttien avulla mahdollistetaan jokaisen lapsen tasa-arvoinen vuorovaikutus. Kuvien avulla lapsen ei välttämättä tarvitse sanoittaa haluamaansa asiaa, vaan riittää että hän osoittaa haluamaansa kuvaa. Tällöin hänen ei tarvitse

olla suuresti esillä lapsiryhmän edessä mutta saa silti mielipiteensä kuuluviin. Kasvattajien tavoitteena on kuitenkin kannustaa ja tukea suulliseen ilmaisuun, joten kuvakortit voivat toimia tässä sanallisen viestinnän tukena. Kuvien käytöstä hyötyvät myös kasvattajat, sillä kuvien avulla arjesta on mahdollista luoda rauhallisempi.

Vaikka tässä opinnäytetyössä kasvattajille suunnattua ja laadittua kyselyä avataan myöhemmin luvussa 5, lomakkeella saadun aineiston analysointivaiheessa löytyi yksi osuva kommentti siitä, miten kuvat havainnollistavat, konkretisoivat ja selkeyttävät asioita:

Aikuiset puhuvat paljon, joten kuvat selventävät asioita lapselle. Kun kuvat on seinällä nähtävissä kokoajan, voi lapsi halutessaan tarkistaa kuulemansa asian jälkikäteen.

Kuvien käytön avulla aikuisten puhetulva vähenee ja puheen tempo hidastuu. Kun esimerkiksi käydään läpi yhteistä toimintatuokiota, avainsanojen käyttö korostuu. Lapsiryhmän kanssa tulisi käyttää lyhyitä, hyvin ytimekkäitä ohjeita, jotka lapsi pystyy helposti muistamaan jälkikäteenkin. Kuvakortit tukevat lapsen muistia niin, että kaikkea ei tarvitse muistaa ulkoa, vaan asian voi myöhemmin tarkistaa esimerkiksi seinällä olevista kuvista. (Papunet n.d.)

Uusi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (OPH 2016, 23) korostaa monilukutaidon merkitystä varhaiskasvatuksessa. Monilukutaito avattiin jo aiemmin luvussa 2.3 mutta kertauksena korostettakoon monikanavaista viestintää. Lapsen oppiminen on tehokkaampaa, kun tieto tulee välillä sanoin, kuvin, elein tai vaikka viittomin.

3.4.2 Kuvat motivoimassa ja opettamassa

Lapsi voi kuvien avulla harjoitella tarkkaavuutensa suuntaamista. Kuvat myös auttavat kielenkehitystä ja tällöin sanavarasto kasvaa. Kuvat motivoivat lasta kommunikoimaan uusin menetelmin ja tällöin syrjään vetäytymistä ehkäistään. Myös ilmaisun paine ja turhautuminen poistuvat, kun kuvat auttavat ymmärtämisessä. (Nurminen n.d.)

Hyvä esimerkki kuvien opettavuudesta on esimerkiksi uusien lorujen tai laulujen opettelussa. Laulun tai lorun sanojen mukaiset sanat tai virkkeet voidaan kuvittaa, jolloin lapsen muistin tukena on sanallisen viestin lisäksi myös konkreettinen kuva. Kuvakortit auttavat lasta muistamaan, jolloin uuden laulun tai lorun opettelu muuttuu helpommaksi. Tämä poistaa lapselta ylimääräisen stressin, kun kaikkea tietoa ei tarvitse pitää oman muistinsa varassa.

3.4.3 Kuvat maailmaa jäsentämässä

Tutkijan aikaisempien työkokemusten pohjalta on havaittavissa, että päiväkodeissa on tiloja, jotka ovat lasten ja aikuisten yhteisiä mutta on myös niitä tiloja, joihin lapsilla ei ole lupaa mennä ilman aikuisen lupaa tai valvontaa. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset varastot, kuten askartelu- ja ulkoviivelinevarasto sekä aikuisten kahvihuone. Kuvakorttien avulla lasten käytössä olevat tilat pystytään merkitsemään luonnollisesti ja tällöin lapset sisäistävät paremmin oman tilansa. Usein lasten ja aikuisen yhteiset tilat on jaettu niin, että tietyssä tilassa toimii autoleikki, tietyssä barbileikki jne. Vaikka lähtökohtana on lapsen leikin valinnan ja leikkipaikan vapaus, tämäkin rauhoittaa omalla tavallaan toimintaa, kun lapset eivät kesken autoleikin lähde aina ajamaan rallia ympäri huonetta. Tällöin jokaisella lapsella on leikkirauha omassa leikissään.

Aikaisemmin ja vielä myöhemminkin tässä opinnäytetyössä mainittu leikkitaulu ja päiväjärjestys (ks. Luku 7) luovat turvallisuuden tunteen lapselle. Myöhemmin luvussa kahdeksan käydään tarkemmin läpi lapsihavainnoinnista esiin nousseita teemoja mutta jo tässä vaiheessa havainnointien perusteella voidaan sanoa, että lapsi tietää hyvissä ajoin, milloin on aika ruveta siivoamaan leikkiä ja siirtymään ulkoiluun tai milloin on aika mennä päivälevolle. Ryhmä toimii rauhallisesti, kun kaikilla on yhteinen käsitys siitä, mitä tehdään ensin, mitä sitten ja mitä sen jälkeen.

Havainnoinnin aikana esille nousi myös, että kuvilla voidaan myös havainnollistaa lasten tiloissa olevia esineitä. Jos lapsi tykkää touhuta 'pöytähommissa' kuten piirtää tai tehdä palapelejä, hänen tekemistään helpottaa, jos laatikoiden kyljissä on kuva laatikon sisällä olevista tavaroista. Tutkijan havaintojen mukaan nämä kuvat on helppo ottaa esimerkiksi Papunetistä tai vastaavasti ottaa itse kuva laatikon sisällöstä. Jos kuvan ottaa itse laatikon sisällöstä, lapsi näkee kuvasta myös sen, millä tavalla asiat ovat oikeassa järjestyksessä laatikon sisällä. He oppivat, ettei saksia tai liimoja voi heittää miten päin tahansa, vaan jokaisella on oma paikkansa. Selkeät kuvat rauhoittavat toimintaa, kun lapsen ei tarvitse tutkia jokaista tilan laatikkoa läpi ennen kuin löytää tarvitsemansa puuvärit.

4 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET AIHEESTA

Kuvien käyttöä varhaiskasvatuksessa on tutkittu jonkin verran ammattikorkeakoulujen opinnäytetöissä. Tähän lukuun on koottu tämän opinnäytetyön kannalta keskeisimmät tutkimukset, joissa selvitetään monipuolisilla tavoilla kuvallisten menetelmien käyttöä varhaiskasvatuksessa. Juuri monipuolisuutensa ja eri näkökulmien vuoksi näistä tutkimustuloksista on merkittävää hyötyä tämän opinnäytetyön kannalta.

Malka (2017) tutki omassa opinnäytetyössään visuaalisen tuen merkitystä varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö oli tutkimuksellinen ja sen tavoitteena oli kerätä tietopaketti kommunikaatiokuvien käytön hyödyistä arjen vuorovaikutustilanteissa. Tutkimuksessa haettiin vastauksia kahteen kysymykseen eli miten varhaiskasvatuksessa voidaan hyötyä kuvakommunikaatiosta ja miten kuvien käyttö tapahtuu käytännössä. Vastauksissa kävi ilmi, että kuvien käytöstä on todella hyötyä varhaiskasvatusikäisille lapsille. Kasvattajien näkemys kuvien käytöstä oli, että niiden käyttö tuottaa arkeen enemmän hyötyä kuin haittaa. Hyötyjä olivat muun muassa rauhallinen struktuuri eli ympäristö sekä se, että lapsi pystyy helpommin nimeämään erilaisia tunteita. Varsinaista haittaa ei aiheudu kuvakorteista itsessään, vaan muun muassa aikuisten suuri työmäärä koettiin haitaksi.

Liljeroos ja Hattunen (2014) käsittelevät opinnäytetyössään kuvallista valintataulua osallisuuden edistäjänä varhaiskasvatuksessa. Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda kuvallinen leikinvalintataulu osaksi ryhmäperhepäiväkodin arkea sekä käyttöopas valintataululle. Teoriapohjan lisäksi opinnäytetyössä keskityttiin havainnoiteihin, kyselyhaastatteluun sekä arviointiin valintataulun käytöstä. Tutkimuksen tulosten mukaan ryhmäperhepäiväkodin arki on parantunut kuvallisen valintataulun myötä. Lasten leikistä on tullut pitkäkestoisempää ja lapset ovat sitoutuneempia leikkeihinsä. Taulun käyttö on myös helpottanut itsenäisten valintojen tekemistä.

Alangon (2014) opinnäytetyö käsittelee kuvien käytön kehittämistä päiväkodin arjessa niin, että kuvien käyttö muodostuisi osaksi arkea. Yksi opinnäytetyön lähtökohdista on juurrutus eli tässä tapauksessa ruohonjuurituson kehittämistyön avulla kuvien käyttöä yritetään saada osaksi päiväkotiryhmän normaalia arjen toimintaa. Alkukartoitushaastattelun, tutkijan luomien kuvien, havainnointilomakkeen ja arviointikeskustelun pohjalta tutkija päätyi tulokseen, että kuvien käyttö ja tietoisuus lisääntyi työntekijöiden keskuudessa. Ryhmän hallinta helpottui ja lapsien reagointi kuvien käyttöön oli pääosin positiivista.

Lisäksi Koivusalo ja Kosama (2012) tutkivat kuvien tuettua arkea päiväkodissa vinkkivihkon avulla. Tarve vinkkivihon tekemiselle nousi työelämästä, kun Reijola-Munkkiniemen päivähoidon alueelle oli hankittu uusi kuvaoh-

jelma. Kuvien käyttö alueella on jo hyvin runsasta, joten opinnäytetyö keskittyy kuvien yhtenäistämiseen ja selkeyttämiseen työelämän toiveen mukaisesti. Opinnäytetyön tarkoituksena on siis helpottaa uuden ohjelman käyttöönottoa ja luoda uusia ideoita kuvien käytölle. Aineistoa vinkkivihkoa varten kerättiin vierailuiden, haastatteluiden ja havaintojen avulla ja lopputuloksena syntyi 15-sivuinen vinkkivihko alueen päiväkodeille. Toivottavaa on, että vinkkivihko antaa päiväkodin työntekijöille hyvän pohjan kuvien käytön kehittämiseksi.

5 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Luvussa avataan tarkemmin tutkimukselliselle opinnäytetyölle tyypilliset tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset, käytetyt tutkimusmenetelmät sekä selvitetään havainnointia ja kyselylomaketta aineistonkeruumenetelmänä. Lisäksi avataan tarkemmin aineiston analysointimenetelmää ja pohditaan tutkimuksen eettisyyttä.

5.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten kuvakortit vaikuttavat arjen sujuvuuteen päiväkodissa. Tavoitteen saavuttamiseksi tutkimuskysymyksiksi, joihin aineistonkeruulla ja -analysoinnilla haetaan vastauksia, muotoutuivat seuraavat:

1. Miten kuvakorttien käyttö näkyy päiväkodin arjessa?
2. Mitä mieltä varhaiskasvattajat ovat kuvakorttien käytöstä ja niiden tärkeydestä?
3. Miten lapset suhtautuvat kuvakorttien käyttöön?

5.2 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Tutkimuksessa hyödynnetään laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Eskolan ja Suorannan (1998, 15) mukaan laadullisen tutkimuksen aineistona on pelkistetyimmillään tekstiä, joka on syntynyt tutkijasta riippuen tai riippumatta. Tällaista aineistoa ovat esimerkiksi erilaiset haastattelut ja havainnoinnit tai jokin muu kirjallinen tai kuvallinen aineisto, kuten esimerkiksi kirjeet tai äänimateriaali, esimerkiksi elokuvat.

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää. Ajatus siitä, että todellisuus on moninainen, sisältyy vahvasti laadulliseen tutkimukseen. On tärkeää muistaa, että todellisuutta ei voi pirstoa osiin, vaan tapahtumat muovaavat samanaikaisesti toinen toistaan. Tämän vuoksi onkin mahdollista löytää monen suuntaisia suhteita. (Hirsjärvi, Remes & Sa-

javaara 2009, 160-161.) Syy, miksi laadullinen tutkimusmenetelmä valikoitui tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi, on juuri lähtökohta todellisen elämän kuvaamisesta.

Koska opinnäytetyön tutkimusympäristönä on vain yksi päiväkotiki, määrällisen aineiston kerääminen ei ole tarkoituksenmukaista vaan tutkijan tehtävänä on pohtia aineiston tulosten yleistettävyyttä. Puhdas määrällinen aineisto ei myöskään antaisi avoimia vastauksia siihen, mitä mieltä varhaiskasvattajat ovat tai miten lapset suhtautuvat kuvakorttien käyttöön. Opinnäytetyö sisältää kuitenkin myös määrällisen tutkimuksen piirteitä, sillä paperisen kyselylomakkeen suljetut vastaukset havainnollistetaan käyttämällä erilaisia piirakkakuvioita. Tämä palvelee parhaiten sekä tutkimuksen tekijää, että lukijaa selkeyttämällä ja konkretisoimalla vastausten tulokset.

Laadullinen tutkimus voidaan jakaa kahteen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on havaintojen pelkistäminen, jossa tarkoituksena on etukäteen määritellä muun muassa mitä tietoa kerätään ja keneltä. Tämä vaihe alkaa osittain jo ennen aineistonkeruuvaihetta, jos ja kun tutkimuksen tekijällä on asettaa tutkimuksellensa jonkinlainen hypoteesi lopputuloksesta. Toisessa vaiheessa arvoitukset ratkaistaan eli tulkitaan kerätyn tiedon tulokset. Nämä kaksi vaihetta voidaan yhdistää vaiheeksi, jossa havaintoja tuotetaan ja selitetään. (Alasuutari 1999, 50.) Tässä opinnäytetyössä ensimmäinen vaihe on tutkimusluvan hakeminen ja paperisen kyselylomakkeen luominen. Hypoteesina on, että kuvakorttien käyttö näyttyy positiivisena päiväkodin arjessa. Toinen vaihe on kasvattajien ja lasten havainnointi tutkijan itse toimien havainnoitsijana, kyselylomakkeen vastausten kerääminen ja näiden tulosten analysointi sekä johtopäätösten esittäminen.

5.3 Havainnointi aineistonkeruumenetelmänä

Opinnäytetyön aineistonkeruun ensimmäinen osa koostuu havainnoinnista. Tarkoituksena on havainnoida kahden päiväkotiryhmän kasvattajia ja erityisesti sitä, millä tavalla he käyttävät kuvakortteja arjessaan. Tarkoituksena on havainnoida myös kahden lapsiryhmän lapsia ja heidän kohdallaan erityisesti sitä, miten he suhtautuvat kuvakorttien käyttöön arjessa. Syy miksi havainnoidaan kahta eri lapsiryhmää, on ryhmien välisen vertailun mahdollisuus niin lasten kuin kasvattajien havainnointien perusteella. Ryhmät eroavat toisistaan niin, että Vihreässä ryhmässä kasvattajia on neljä ja lapset ovat iältään 2-4-vuotiaita, kun taas Sinisessä ryhmässä kasvattajia on kolme ja lapset ovat iältään 4-6-vuotiaita. Kahdessa ryhmässä on yhteensä noin 40 lasta.

Havainnointi on perusmetodi, jota käytetään tieteellisessä tutkimuksessa havaintojen keräämiseen. Edellytyksenä havainnoinnille on, että havainto tehdään aina siinä kontekstissa eli asiayhteydessä, jossa se ilmenee. Parhaiten havainnointi sopii tutkimuksiin, joissa tutkitaan ihmisen toimintaa

ja vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa. Havainnointi voi olla joko etukäteen tarkkaan suunniteltua tai hyvin vapaata. Etukäteen suunniteltu havainnointi edellyttää havainnoitavan tapahtuman tai tilanteen alustavaa läpikäyntiä jo ennen varsinaista havainnointikertaa. (Vilkkä 2007, 37-39.)

Opinnäytetyössä lapsihavainnointi on vapaa havainnointi, joka kuvataan seuraavassa luvussa 5.3.1. Lasten kanssa suunnitelmat etenevät usein omalla painollaan, minkä vuoksi tarkkoja ja täsmällisiä suunnitelmia on hankala tehdä etukäteen. Aikuisten havainnointi sen sijaan on enemmän etukäteen suunniteltua, sillä ryhmien päivärytmi on entuudestaan tiedossa, jolloin on helpompi arvioida muun muassa missä tilanteissa kuvakortteja käytetään. Havainnointia varten on luotu erillinen lomake, johon havaintoja on helppo ja nopea kirjata ylös muistiin (Liite 2).

5.3.1 Vapaa havainnointi

Vapaa havainnointi on aineistonkeräämistapana vaativampi kuin suunniteltu havainnointi. Vapaassa havainnoinnissa tutkijalla täytyy olla kohteestaan paljon etukäteistietoa, jota havainnot eivät suoraan osoita. Tämän vuoksi havainnointi vaatii tutkijan osallistumista jo tutkimuskohteensa toimintaan, tässä tapauksessa esimerkiksi aamupiirille tai askartelutilanteeseen. (Vilkkä 2007, 40.)

Koska opinnäytetyön aineiston tulee olla tarpeeksi kattava, yksi havainnointikerta ei riitä, vaan kertoja tulee olla vähintään kaksi. Tavoitteena on päästä seuraamaan molempien ryhmien toimintaa vähintään kerran yhden aamupäivän (8-12) ajaksi. Vilkan (2007, 41) mukaan havainnointijakson aikana tutkijan tulee olla koko ajan vuorovaikutuksessa tutkittavan kohteen kanssa, mikä on tässä tapauksessa luontevaa, sillä kyseessä on kuitenkin tuttu lapsiryhmä ja heidän kanssaan toimiminen.

5.3.2 Tarkkaileva ja osallistuva havainnointi

Tarkkailevalla havainnoinnilla tarkoitetaan kohteen ulkopuolista havainnointia eli tutkija ei itse osallistu tutkimuskohteensa toimintaan. Tämän sijaan hän toimii ikään kuin ulkopuolisena tarkkailijana, jonka tavoitteena on oppia katsomalla. Tarkkaileva havainnointi soveltuu hyvin ihmisten prokseen käyttäytymisen tutkimiseen eli miten ihmiset suhtautuvat ympäristöönsä, miten he käyttävät ja hallitsevat tilaa ympärillään. (Vilkkä 2007, 43.)

Osallistuva havainnointi sananmukaisesti osallistaa tutkijaa tutkimuskohteensa toimintaan. Toimintaan osallistutaan yhdessä niiden jäsenten kanssa, joita havainnointi koskee. Osallistuva havainnointi ei ole täysin suunniteltua, mutta kohdistetulla ja järjestelmällisellä havainnoinnilla havainnointia voi helpottaa (vrt. luku 5.3.1 Vapaa havainnointi). Kohdistetulla

havainnoinnilla tarkoitetaan havainnoitsijan osallistumista kohteen arkielämään, mutta havainnointia tehdään vain rajatusta kohteesta. Havainnoinnissa siis korostetaan tiettyjä tilanteita ja tapahtumia. Osallistuvaa havainnointia varten tutkijan tulee päästä sisään tutkittavaan yhteisöön, tässä tapauksessa päiväkodin lapsiryhmään. On tärkeää, että tutkijan ja tutkittavan välillä on merkityksellisiä sosiaalisia suhteita. (Vilkkä 2007, 44–45.)

Tätä opinnäytetyötä ajatellen molemmat havainnointitavat kuulostavat järkeviltä. Opinnäytetyössä käytettiin molempia havainnointitapoja. Lapsiryhmää havainnoitaessa osallistuva havainnointi vaikutti tutkijasta luontevammalta, koska tällöin lasten kanssa ollaan kontaktissa puolin ja toisin. Tutkijan on helppo päästä mukaan lapsiryhmään, sillä aikuinen on heille tuttu, mikä helpottaa havainnointia huomattavasti. Tällöin tutustumiseen ei mene aikaa ja lapset toimivat luontevasti omina itsenään. Sen sijaan kasvattajia havainnoitiin tarkkailevalla havainnoinnilla eli seuraamalla, mitä kortteja he käyttävät missäkin tilanteissa ja miten he suhtautuvat kuvakorttien käyttöön. Tähän havainnointiosuuteen suunniteltiin havainnointilomake (Liite 2) kirjaamisen helpottamiseksi. Lomake on jaettu kahtia niin, että toinen osa on varattu lapsihavainnoinnista esille nousseiden muistiinpanojen kirjoittamiseen ja toinen puolestaan kasvattajien havainnointien ylös kirjaamista varten.

5.3.3 Lapsihavainnointi päiväkodissa

Heidi Nikkisen Powerpoint-esitys (2017) käsittelee nojatuolipedagogiikkaa päiväkodissa. Nojatuolipedagogiikan ideana on lupa istua alas ja rauhoittua. Tämän jälkeen aito kuunteleminen ja aikuisen läsnäolo antaa lapsille turvallisen ja rauhallisen ilmapiirin, jonka aikana aikuinen voi keskittyä vaikkapa lapsihavainnoinnin tekoon. Lapsihavainnointi on parhaimmillaan silloin, kun lapsi ei tiedosta olevansa havainnoinnin kohteena. Tällöin hän toimii aidosti ja vilpittömästi juuri sellaisena kuin on.

Lapsihavainnoinnissa on tärkeää eliminoida erilaiset häiriötekijät ja priorisoida: pienryhmien suosiminen auttaa aikuista, sillä tällöin hänellä on enemmän aikaa yksittäiselle lapselle ja hänen tarpeilleen ryhmäkoon ollessa pienempi. Tämän vuoksi hänellä on myös enemmän aikaa havainnointien tekoon, jolloin havainnoinneista tulee tarkempia ja niistä ehtii myös muodostaa tulkintoja. (Nikkinen 2017) Vaikka tutkimuksessa käytetäänkin edellä mainittua havainnointilomaketta, tulee lomakkeen tiedot kirjoittaa mahdollisimman nopeasti puhtaaksi, jotta tulkintoja on helppompaa muodostaa.

5.4 Kyselylomake aineistonkeruumenetelmänä

Toinen osa opinnäytetyön aineiston keruussa koostui varhaiskasvattajille suunnatusta kyselystä. Tätä varten suunniteltiin lomake (Liite 1), johon vastauksia toivottiin vähintään neljältä kasvattajalta, mieluiten sekä lastentarhanopettajilta että lastenhoitajilta. Tavoitteena oli selvittää, mitä mieltä kasvattajat ovat kuvien käytöstä päiväkodin arjessa: onko se luontevaa ja helppoa, vai onko kuvien käyttö aiheuttanut päänvaivaa. Myös vastaukset siitä, miten arki on muuttunut kuvakorttien käyttöönoton myötä, toisivat tärkeää lisätietoa tutkimukseen. Tutkimuksen tavoitteena ei ole vertailla lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastauksia keskenään, vaan tutkimus keskittyy saman päiväkodin sisällä toimivien kahden ryhmän välisiin yhtäläisyyksiin ja eroavaisuuksiin.

Hirsjärvi ym. (2009, 196–97) toteavat, että kaikissa haastatteluissa on aina kyse järjestelmällisestä tiedonkeruusta. Tämän vuoksi oikeampi tapa olisi puhua tutkimushaastattelusta, jota käytetäänkin tässä luvussa. Laadullisen tutkimuksen tutkimushaastattelumuotoja ovat lomake-, teema- ja avoin haastattelu. Näistä kolmesta vaihtoehdoista päädyttiin lomakehaastattelun käyttöön.

Haastattelulajeista käytetyin on lomakehaastattelu eli strukturoitu haastattelu, jossa tutkija päättää, mihin kysymyksiin hän haluaa vastauksen ja missä järjestyksessä. Lomakkeelle valitaan tarkkaan kysymykset, niiden esittämismuoto ja järjestys. On tärkeää esittää kysymykset selkeässä muodossa niin, että vastaaja varmasti ymmärtää mitä kysymyksellä tarkoitetaan. Osassa lomakehaastatteluista kysymyksiin ei ole pakko vastata esitys järjestyksessä, mutta tämän koetaan selkeyttävän haastateltavan vastaamista ja vastauksia. Tällöin lomakkeessa säilyy punainen lanka ja tutkija saa näin ollen käsiinsä laajemman aineiston. Oletushan on, että jokainen vastattu kysymys vaikuttaa myös seuraavaan vastattavaan kysymykseen. (Vilka 2015, 122–123.)

Tätä opinnäytetyötä varten luotiin paperinen kyselylomake, johon toivottiin vastauksia vähintään neljältä kasvattajalta. Kyselyn kysymykset on luotu tutkijan omista mielenkiinnon kohteista, joista on muotoiltu kysymyksiä tukemaan tätä opinnäytetyötä ja se on testattu ennen jakoon laittamista yhdellä kasvatusalan opiskelijalla. Kyselylomakkeen vastausvaihtoehdot on pyritty laatimaan niin, että vastausvaihtoehdot ovat mahdollisimman monipuoliset ja kasvattajien on selkeää valita itselleen parhaiten sopiva vaihtoehto. Kysely jaettiin yhteistyöpäiväkodilla henkilökohtaisesti kahden ryhmän työntekijöille tutkijan toimesta kirjekuorissa. Toisessa ryhmässä kasvattajia on neljä ja toisessa kolme, joten oli luontevaa jakaa heille kaikille oma lomake, jotta vastauksia tulisi varmasti riittävästi. Kyselyn jakamisen yhteydessä korostettiin kyselyyn vastaamisen olevan vapaaehtoista mutta toivottavaa ja kyselyn täyttämisen jälkeen täytetty lomake tulee palauttaa suljetussa kuoressa tutkijalle. Vastaukset saapuivat tutkijalle

todella nopeasti, noin viikossa ja kaikki seitsemän kasvattajaa, joille kysely alun perin jaettiin, vastasivat kyselyyn.

5.5 Aineiston analysointimenetelmä

Laadullisen tutkimuksen aineiston runsaus ja elämänläheisyys tekevät aineiston analyysivaiheen sekä mielenkiintoiseksi että haastavaksi. Aineistoa voi olla kertynyt paljon, joten sen selvittämiseen ja järjestelyyn voi kuluu aikaa viikoista kuukausiin. (Hirsjärvi ym. 2009, 224–25.) Tätä opinnäytetyötä varten aineiston analysointimenetelmäksi valikoitui teemoittelu. Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan teemoittelu on oiva analysointimenetelmä, kun puhutaan jonkin käytännöllisen ongelman ratkaisusta. Tällöin teksteistä on mahdollista poimia tutkimusongelman tai tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia tietoja. Teemoittelun avulla aineistosta pyritään löytämään erilaisia teemoja, jota toistuvat haastateltavien teksteissä. (Eskola & Suoranta 1998, 175–176, 179.)

Koska toinen aineistonkeräämismuodoista on kyselylomake, aineiston analysointivaiheessa esiintyy suoria lainauksia vastaajien lomakkeista. Teemoittain valitut sitaatit eivät sellaisenaan osoita analyysiä ja johtopäätöksiä kovinkaan syvällisesti. Tämän vuoksi sitaatit pyritään valitsemaan niin, että ne toimivat aineistoa kuvaavina esimerkkeinä ja samalla elävöittävät tekstiä. (ks. esim. Eskola & Suoranta 1998, 175.)

Aineiston analysointivaiheessa teemoiteltiin sekä kasvattajille laadittu kyselylomakkeen aineisto sekä havainnointiaineisto. Molemmat aineistot teemoiteltiin erikseen, jolloin esille nousseet havainnoinnit ja tulokset ovat helpommin lukijalle havainnollistettavissa. Aineistosta pyrittiin etsimään teemoja, jotka tukevat aikaisemmin mainittuja tutkimuskysymyksiä. Juuri aineiston analysointivaiheessa esille nousi, että tutkimus sisältää piirteitä myös määrällisestä tutkimuksesta, sillä kasvattajille laaditun kyselylomakkeen suljetut vastaukset muun muassa ryhmästä, jossa kasvattaja työskentelee ja työnimikkeestä, mikä kasvattajalla on, tuottivat määrällistä aineistoa, joka on selkeintä havainnollistaa erilaisten piirakkakuvioiden avulla.

5.6 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusta voidaan pitää eettisesti hyvin toteutettuna, sillä tutkimuslupaa on tiedusteltu prosessin alkuvaiheessa sähköpostitse, johon vastauksena on tutkimuslupan alustava myöntäminen. Virallinen tutkimuslupa on hankittu varhaiskasvatusjohtajalta kirjallisena ja hän on tuolloin päässyt tutustumaan opinnäytetyön tutkimussuunnitelmaan. Työelämäyhteistyön kanssa käytiin keskusteluja siitä, mitä tutkitaan ja mihin heiltä saamaa tietoa käytetään. Pelisäännöt luotiin yhdessä eli päiväkodin, ryhmien tai kasvattajien henkilöllisyyttä ei voida tunnistaa tässä opinnäytetyössä.

Tässä tutkimuksessa eettisyys toteutuu, sillä kyselyyn vastaajille korostettiin sekä kirjallisesti lomakkeella että suullisesti kyselyyn vastaamisen olevan vapaaehtoista mutta toivottavaa. Usein vastaaminen tai vastaamattomuus nähdään usein teknisenä ongelmana, vaikka kyselyn saaja on voinut jättää vastaamatta kyselyyn omista eettisistä syistään. (Eskola & Suoranta 1998, 53.) Kyselylomake jaettiin siis seitsemälle varhaiskasvattajalle, joista kaikki palauttivat kyselyn kokonaan täytettynä eli tästä voidaan päätellä tutkimuksen olevan hyvin toteutettu eettisestä näkökulmasta.

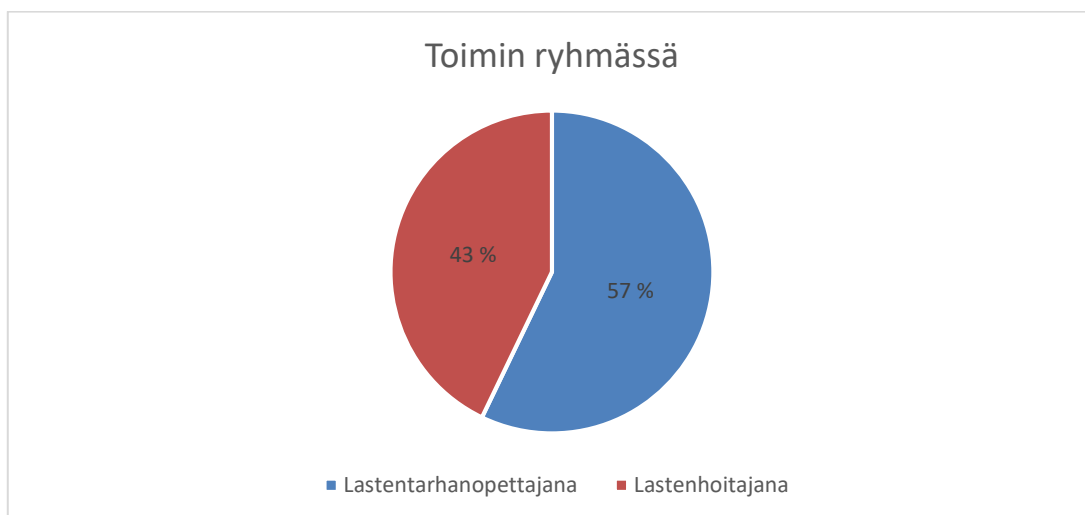
Tutkimusmenetelmiä esiteltäessä korostettiin, että lapsia havainnoidaan ryhmänä eikä yksittäisestä lapsesta tehdä havaintoja tähän opinnäytetyöhön. Kasvattajille suunnatussa kyselylomakkeessa painotettiin aineiston luottamuksellista käsittelyä ja sen asianmukaista tuhoamista prosessin päätteeksi. Tätä korostettiin niin, että jokainen vastaaja sai kyselylomakkeen kirjekuoreessa, jonka he vastaamisen jälkeen sulki itse. Tällöin varmistettiin, ettei kukaan näe toistensa vastauksia.

6 KASVATTAJIEN KYSELYLOMAKKEIDEN VASTAUKSET

Tätä opinnäytetyötä varten luotu paperinen kyselylomake (Liite 1), esiteltiin tarkemmin luvussa 5. Seuraavissa luvuissa kyselyn kysymykset käydään läpi yksitellen ja vastauksia avataan ja havainnollistetaan kuvioiden ja teemoittelun avulla. Piirakkakuviot selkeyttävät vastaajien vastauksia ja teemoittelun avulla aineistosta poimitaan keskeisimmät teemat. Teemoittelun tukena käytetään suoria lainauksia vastaajien teksteistä, jotka tukevat valittuja teemoja. Kysely voidaan jakaa kahteen osaan, joista ensimmäinen koskee suljettuja kysymyksiä, joissa vastaajan täytyy valita itselleen sopivin vaihtoehto. Toinen osa koostuu avoimista kysymyksistä, joihin vastaajat saavat vastata vapaalla sanalla. Aineistosta esille nousseet teemat käsitellään tarkemmin avoimet kysymykset-luvussa.

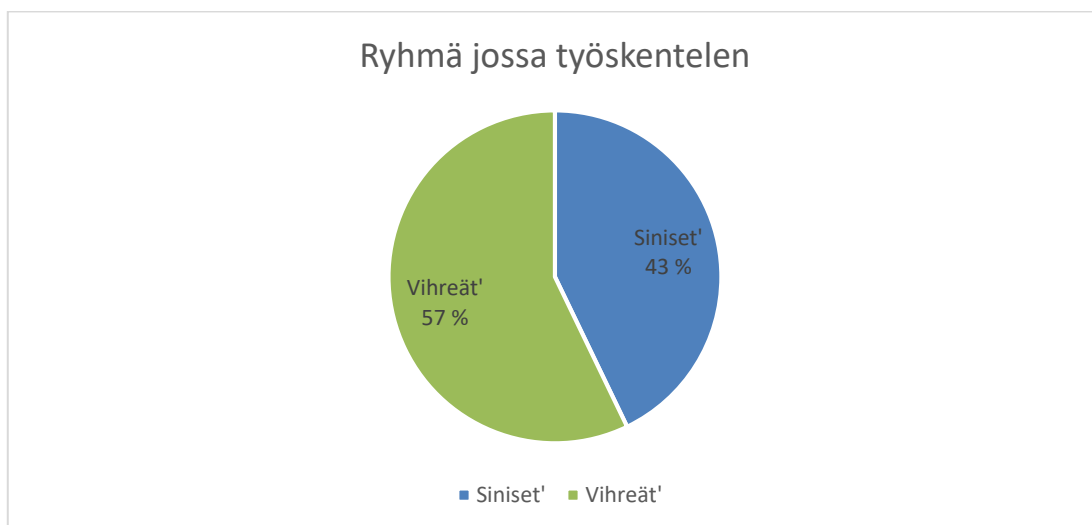
6.1 Esitietokysymykset

Kyselytutkimuksessa lähdettiin liikkeelle kahdella esitietokysymyksellä, joiden tarkoituksena oli selvittää vastaajien työnimike eli työskentelevätkö he ryhmässä lastentarhanopettajana vai lastenhoitajana sekä ryhmä, jossa he työskentelevät. Alun perin tarkoituksena oli vertailla lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastauksia keskenään mutta pohdinnan jälkeen tutkija koki mielenkiintoisemmaksi vertailla ryhmäkohtaisia eroavaisuuksia vastauksissa. Koska tutkimuslupaa haettaessa ja opinnäytetyösopimusta täytettäessä sovittiin päiväkodin nimen, ryhmien nimien sekä henkilökunnan nimien pysyvän anonyyminä tätä tutkimusta varten, käytetään ryhmistä myöhemmissä kappaleissa nimiä 'Sininen' ja 'Vihreä.' Nämä nimet tulevat ryhmien tiloista, joissa kyseiset värit ovat hallitsevia.

Kuvio 1. Vastaajien työnimikkeet

Kuviosta 1. selviää vastaajien työnimikkeet. Kysely jaettiin päiväkodin kahden ryhmän kasvattajille eli yhteensä seitsemälle kasvattajalle. Kyselyn palautuspäivänä kyselyitä palautui takaisin seitsemän kappaletta eli vastausprosentti kyselyyn oli 100 %. Vastauksista selviää, että 43 % vastaajista (3 kpl) toimivat ryhmässään lastenhoitajana, kun puolestaan 57 % vastaajista (4 kpl) toimivat ryhmässään lastentarhanopettajana.

Kuvio 2. Ryhmä, jossa vastaaja työskentelee

Kuviossa 2. selviää ryhmäjako kyselyyn vastanneiden kesken. Koska kyselyn vastausprosentti oli 100 % on selvää, että kaikki molempien ryhmien työntekijät ovat vastanneet kyselyyn. Vihreiden ryhmästä kyselyyn vastasi neljä työntekijää (57 %) ja Sinisten ryhmästä kolme työntekijää (43 %). Syynä erolle työntekijöiden lukumäärässä on ryhmien ikärakenne, sillä Sinisten ryhmä koostuu yli 4-vuotiaista lapsista, jolloin arjessa pärjää kolmella työntekijällä. Vihreiden ryhmässä lapset ovat puolestaan 2-4-vuotiaita, jolloin työntekijöitä tulee olla neljä, jotta arki toimii sujuvasti.

6.2 Suljetut kysymykset

Suljetut kysymykset lomakkeessa olivat seuraavanlaiset: ensin haluttiin tietää, mikä on vastaajien työnimike eli työskentelevätkö he lastentarhanopettajana vai lastenhoitajana päiväkodissa. Tämän jälkeen kysyttiin, työskenteleekö vastaaja Vihreässä vai Sinisessä ryhmässä. Näillä kysymyksillä varmistetaan, että kyselyyn vastaa sekä lastentarhanopettajia että lastenhoitajia ja että ryhmiä on mahdollista vertailla keskenään. Muita suljettuja kysymyksiä olivat seuraavat:

Kuinka usein käytät työssäsi kuvakortteja?
 Missä arjen tilanteissa ryhmänne kuvakorttien käyttö on mielestäsi runsainta?
 Kuinka luontevaksi koet kuvakorttien käytön työssäsi?
 Koen ryhmäni arjen nykyisin...

Suljettujen kysymysten avulla pyrittiin saamaan vastauksia tutkimuskysymykseen, miten kuvakorttien käyttö näkyy päiväkodin arjessa.

6.2.1 Kuvakorttien käytön runsaus ryhmissä

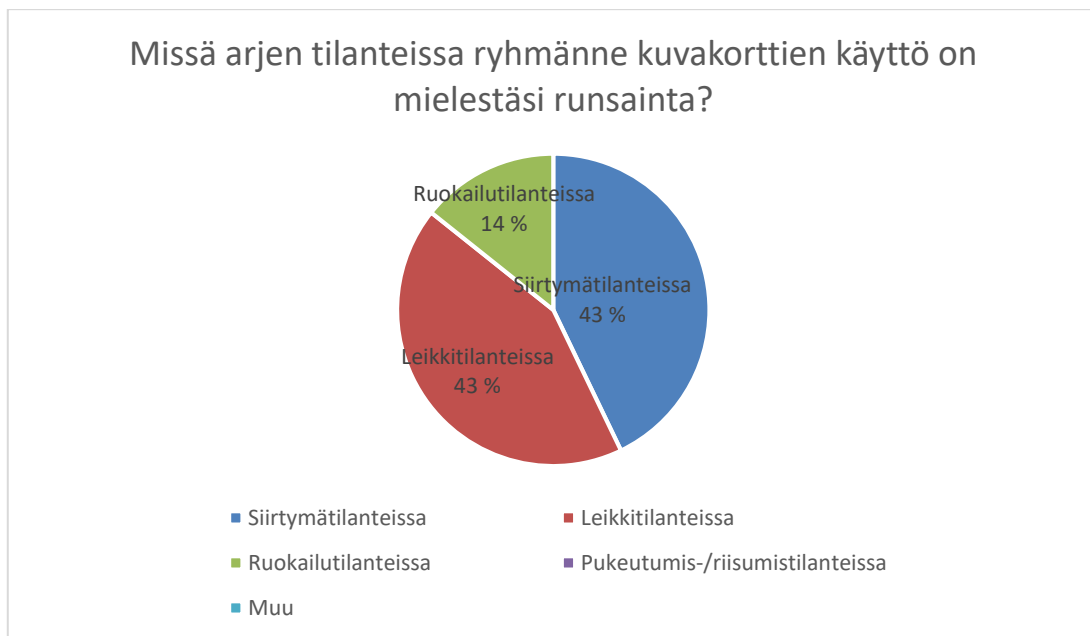
Kolmantena kysymyksenä lomakkeessa oli ”kuinka usein käytät työssäsi kuvakortteja?” Kuvio 3. antaa selkeän kuvan siitä, että kuvakorttien käyttö on päivittäistä kaikkien vastaajien työssä. Vaihtoehtoja ’muutamia kertoja viikossa’, ’satunnaisesti’, ’harvoin’ tai ’en käytä kuvakortteja työssäni’ ei valinnut yksikään vastaajista.

Kuvio 3. Vastaajien aktiivisuus kuvakorttien käytössä

6.2.2 Kuvakorttien käytön runsaus arjen eri tilanteissa

Neljännessä kysymyksessä haluttiin selvittää, missä tilanteissa kuvakorttien käyttöä esiintyy eniten eli missä arjen tilanteissa ryhmän kuvakorttien käyttö on kasvattajan mielestä runsainta. Edellisestä kuviosta (Kuvio 3.) voidaan päätellä, että tähän kysymykseen on helppo vastata kuvien aktiivisen käytön myötä.

Kuvio 4. Kuvakorttien käyttö runsaimmillaan arjen tilanteissa

Kysymys 4. aiheutti hajontaa vastaajien keskuudessa. Kuten kuviosta 4. on havaittavissa, kolme vaihtoehtoa saivat eniten kannatusta. Vaihtoehdot 'siirtymätilanteissa', 'ruokailutilanteissa' sekä 'leikkitalanteissa' saivat eniten kannatusta. Vaihtoehdon 'siirtymätilanteissa' valitsi kolme vastaajaa seitsemästä (43 %). Vaihtoehdon 'leikkitalanteissa' valitsi myös kolme vastaajaa seitsemästä (43 %). Myös vaihtoehto 'ruokailutilanteissa' sai kannatusta yhdeltä vastaajalta seitsemästä (14 %).

6.2.3 Kuvakorttien käytön luontevuus kasvattajien työssä

Kysymyksenä oli, kuinka luontevaksi kasvattajat kokevat kuvakorttien käytön omassa työssään. Kuviossa 5 näkyy vastaajien kokemuksia siitä, kuinka luontevaa heidän on käyttää kuvakortteja arjessaan. Vastaajista viisi (71 %) koki kuvakorttien käytön erittäin luontevaksi arjessaan, kun taas kaksi (29 %) vastaajaa koki kuvakorttien käytön arjessaan melko luontevaksi. Vastausvaihtoehtoja 'en osaa sanoa', 'kuvakorttien käyttö tuottaa itselleni jonkin verran päänvaivaa' tai 'kuvakorttien käyttö ei tunnu itselleni luontevalta työtavalta' ei valinnut kukaan vastaajista

Kuvio 5. Kuvakorttien käytön luontevuus vastaajien työssä

6.2.4 Kasvattajien kokemukset ryhmän arjesta kuvakorttien käytön myötä

Kysymyksellä 6 haluttiin selvittää, millaiseksi kasvattajat kokevat ryhmänsä arjen nykyisin. Vastausvaihtoehtoina olivat, että arki koetaan rauhallisemmaksi, levottomammaksi tai samanlaiseksi kuin ennen kuvakorttien käyttöä. Kysymys jakoi jonkin verran vastaajien mielipiteitä, kuten kuviosta 6 voidaan havaita. Vastaajista 57 % eli neljä vastaajaa oli sitä mieltä, että ryhmän arki on kuvakorttien myötä muuttunut rauhallisemmaksi. 29 % vastaajista eli kaksi vastaajaa kokee ryhmän arjen nykyään samanlaiseksi kuin aikaisemminkin kuvakorttien käyttöönotosta huolimatta. Yksi vastaajista vastasi vaihtoehdon 'en osaa sanoa.'

Kuvio 6. Vastaajien kokemus ryhmän arjen rauhallisuudesta

6.3 Avoimet kysymykset

Kyselyyn sisältyi viisi avointa kysymystä, joihin vastaajat saivat vastata oman mielenkiintonsa tai ajankäyttönsä mukaisesti joko lyhyesti tai laajasti. Nämä kysymykset olivat seuraavat:

- Miten kuvakorttien käyttö näkyy ryhmänne arjessa?
- Mitä vaikutusta kuvilla on arkenne sujuvuuteen?
- Miten lapset reagoivat kuvien käyttöön?
- Voiko kuvien käytöstä olla haittaa toiminnalle, millaista? ja
- Millä tavalla kuvien käyttöä voisi kehittää ryhmässänne?
- Miltä kuvakorttien käyttö tuntuu oman työsi näkökulmasta?

Avoimilla kysymyksillä haluttiin selvittää ja saada tietoa varhaiskasvattajien asenteita ja ajatuksia kuvakortteihin ja niiden käyttöön liittyen. Avointen kysymysten oletettiin tuovan vastauksia erityisesti tutkimuskysymykseen mitä mieltä varhaiskasvattajat ovat kuvakorttien käytöstä ja niiden tärkeydestä. Kysymyksien avulla saadaan myös tietoa siitä, miten kuvakortit näyttäytyvät päivittäisessä toiminnassa.

Opinnäytetyön tutkimustulosten monipuolisuuden, yleistettävyyden ja luotettavuuden kannalta positiivista on, että kaikki kasvattajat vastasivat kyselyyn hyvin laajasti, eikä lyhyitä, muutaman sanan virkkeitä esiintynyt teksteissä lainkaan. Seuraavissa alaluvuissa olevat aineistolainaukset on siteerattu suoraan lomakkeiden vastauksista sellaisina, kuin vastaajat ovat kuvakorttien käyttöä kuvanneet.

6.3.1 Kuvakorttien käytön näkyminen ryhmien arjessa

Kyselylomakkeista saatavan aineiston perusteella vastaajat painottivat kolmea teemaa: **päiväjärjestystä** (erityisesti siirtymätilanteita), **leikkitaulua** sekä **kuvitettuja paikkoja ja esineitä**.

Alla olevista sitaateista tulee ilmi kuvien käytön hyödyllisyys niin lapsen kuin aikuisenkin näkökulmasta. Lapset kokevat tärkeäksi asiaksi, että päivää sanoitetaan myös kuvien muodossa sanallisten viestien lisäksi. Myös työntekijät tietävät työtehtävänsä ja paikkansa ryhmässä työpäivänsä aikana. PCS-kuvien lisäksi käytetään kuvia esimerkiksi vuodenaajoista tai muista tapahtumista, esimerkiksi laskiaisesta.

Päiväjärjestyskuvat ovat tärkeitä. Lapset ja aikuiset tietävät paremmin paikkansa ryhmässä. Kuvia löytyy niin aamupalalta ulkoiluun, ruokailusta lepo hetkeen ja välipalalta aina kotiinlähtöön saakka.

Kuvia käytetään siirtymätilanteissa, aamupäivällä, leikkitaulussa, ulkoiluun lähdeittäessä, ruokailutilanteissa, 'iltapäiväpiirissä', toimintatuokioilla. Kuvien käyttö on päivittäistä ja

PCS-kuvien lisäksi laitamme vuodenaikaan ja tapahtumiin liittyviä kuvia seinille.

Kuvat ovat esillä seinällä, josta lapset pystyvät jo itse päättämään tulevaa, siellä on myös ohjaajan kuvat joista näkee kuka ohjaa, nukuttaa, herättää jne. Kuvat valitaan toiminnan mukaan.

Jokainen seitsemästä vastaajasta nosti vastauksissaan esille leikkitaulun käytön arjessa. Leikkitaulua käytetään aina leikkilanteiden alussa, jolloin lapsi valitsee haluamansa leikin usein niin, että taulussa on leikkiä vastaava kuvatarra sekä jokaisen lapsen nimellä tai kuvalla varustettu tarra. Lapsi siirtää oman nimensä tai kuvansa kyseisen leikin kohdalle, jolloin hän valitsee kyseisen leikin seuraavaksi toiminnaksensa.

Leikkitaulu on ahkerassa käytössä, siinä vaihtuvat kuvat leikeistä ja kuvat lapsista.

Aamupiirin jälkeen leikki valitaan leikkitaulusta.

Kuvia käytetään pääasiallisesti leikkitaulussa.

Päiväjärjestyksen lisäksi kuvia käytetään paljon eri tilojen tai esineiden kuvaamiseen. Niin lapsen kuin aikuisenkin on helpompaa löytää tarvittava tila tai esine, kun ovesta on esimerkiksi selkeä kuva nukkumahuoneesta tai laatikon kyljessä kuva legopalikoista.

(Kuvia on) huoneiden ovissa/seinissä havainnollistamassa mitä pitäisi tehdä, leikkitaulussa leikkien valitsemiseen, laatikostoissa havainnollistamaan mitä sieltä löytyy (sakset, liimaa yms.)

Kuva 3. Vihreän ryhmän lelulaatikoita, joissa kuvia käytetty niiden tunnuksina.

6.3.2 Kuvien vaikutus ryhmien arjen sujuvuuteen

Tässä kysymyksessä keskeisiksi asioiksi nousivat **selkeä päivärytmi, hektinen mutta rauhallinen arki sekä leikin valinta ja kesto.**

Vastauksista käy ilmi päivärytmin positiivisia vaikutuksia. Kuvakorttien käyttö on selvästi selkeyttänyt ja rauhoittanut arjen kulkua päiväkodissa. Lapsilla on turvallinen olo ja aikuisilla selkeä käsitys omista työnkuvistaan. Arjessa on huomioitu päiväkodin arki, joka voi silloin tällöin olla hyvinkin hektistä ja hetkessä elämistä. Kasvattajien kuvailut arjen ”nopeatempoisuudesta”, ”toimeliaisuudesta” sekä ”rytmikkydestä” nähdään kuitenkin tässä tapauksessa positiivisina ilmauksina, sillä muun muassa pienryhmien avulla suuressa lapsiryhmässä on helpompi toimia, jolloin tilanteet pysyvät rauhallisempina. Päivärytmi on ruokailuiden ja lepoetken suhteen samanlainen päivittäin, mutta joka päivälle on erilaista toimintaa, kuten erilaisia retkiä, esityksiä tai leikkejä.

Selkeä, hyvä päivärytmi. Työntekijöillä selkeät roolit, mihin vuoroon kuuluu mitkä tehtävät.

...kuvien käyttö on auttanut rauhoittamaan arjen tilanteita.

Päivärytmi on joka päivä melko samankaltainen, mikä tuo turvaa lapsille.

Ryhmän arki on nopeaa ja rytmikästä. Pienryhmätoiminta jakaa toimintaa, jottei kaikkien tarvitse olla koko ajan isossa ryhmässä.

Päivät ovat aika toimeliaita, ryhmässä on eri-ikäisiä lapsia (2-4-vuotiaita) joka pitää ottaa huomioon siirtymissä, askarteiluissa ja leikeissä.

Ryhmän arki on nopeatempoista.

Leikkitaulun käyttö liittyi vahvasti leikin valintaan ja leikin keston. Leikkitaulun avulla lasten leikistä on muodostunut pitkäkestoista ja lasten on helpompi valita haluamansa leikki, kun leikit on konkreettisesti kuvitettu tauluun. Tässäkin tapauksessa lapsissa on kuitenkin eroja, ja joskus tarvitaan kasvattajan tukea sopivan leikin valitsemiseksi. Tarkoituksena ei ole painostaa lasta toimintaan, vaan yhdessä lapsen kanssa keskustellen pyritään löytämään lapselle mieluisa leikki tai puuha.

Leikkitaulun kanssa kuvia käyttämällä leikkien valinta helpottuu (lapsella).

Leikin kesto on pitkäkestoisempaa, kun lapset tietävät, että kukaan ei tule kesken häiritsemään leikkiä.

Toisella (lapsella) on heti selvyys, mihin leikkiin lähtee. Toinen (lapsi) taas miettii, mihin lähtisi. Aikuinen joutuu joskus sanoa, 'no valitseppas nyt jotain!'

6.3.3 Lapsien reagointi kuvien käyttöön

9. kysymys eli miten lapset reagoivat kuvien käyttöön jakoi vastaajien kommentit hyvin pitkälti kahtia. Kaksi pääpainoa vastauksissa olivat **lasten positiivisissa reaktioissa ja lasten osallisuudessa**. Jokaisessa vastauksessa mainittiin jollain tapaa jompikumpi edellä mainituista teemoista.

Lapsille on yllättävän tärkeää tieto, kuka nukuttaa tai kuka täti herättää päiväunilta. Tämäkin ilmaistaan kuvien avulla. Lapsia osallistamme niin, että jokainen saa vuoron perään sanoa esim. mitä söimme aamupalaksi. Samoin leikkitaulun leikkeihin lapset saavat valita leikkejä.

Lapset pitävät kuvien seuraamisesta, osa hyötyy hyvinkin selkeästi, kun tulevat jutut näkee ennakkoon.

Lapset ottivat alusta asti kuvien käytön hyvin vastaan.

Leikkitaulua odotetaan aina ja kummastellaan, jos joskus taulu ei olekaan käytössä. Joskus jopa kysellään, milloin se taulu otetaan esille.

Vastauksista voidaan päätellä, että kuvien käyttö on lapsille tärkeää ja luonteva osa hoitopäivää. Kasvattajat osallistavat lapsia eri tavoin ja tämä heijastuu lasten positiivisena reaktiona kuvien suhteen. Osa lapsista tykkää aktiivisesti osallistua erilaisiin aktiviteetteihin, kun taas toiset tykkäävät mieluummin seurata hetken aikaa sivusta. Kuvakorttien avulla palvellaan kaikkia osapuolia kannustamalla kaikkia osallistumaan yhteiseen toimintaan.

6.3.4 Kuvien käytön kehittäminen ja mahdolliset haitat

Kaikki seitsemän kyselyyn vastaajaa olivat sitä mieltä, että kuvien käytöstä ei ole haittaa ryhmän toiminnalle. Ainoastaan lyhyt aika suunnitteluun, valmisteluun ja kuvien etsintään sekä lyhyet keskeytykset ryhmän yhteiseen toimintaan kuvien avulla nousivat vastauksista esiin. Näitä asioita ei kuitenkaan koettu niin suurina, että ne olisivat haitaksi ryhmän toiminnalle. Kuvien käyttöön liittyviä kehitysideoita nousi vastauksissa esille jonkin verran:

Hiljaisuutta vaativiin tilanteisiin kuvakortteja voitaisiin kehittää ja hyödyntää nykyistä paremmin.

Kuvien käyttöä ryhmässä voisi kehittää esim. tunnetilojen kertomiseen.

Aikuinen voisi näyttää kuvaa tai kuvia silloin, kun melu on kovimmillaan. Josko lapset keskittyisivät tällöin näytettyihin kuviin- säästäten ääntä.

Jotkut 'erikoiset' päivät voisi kuvata ja päivä hahmottuisi lapsella paremmin jo etukäteen. Myös uusia opeteltavia lauluja voisi kuvittaa, jolloin sanat jäisivät paremmin mieleen.

Ryhmässä voisi ottaa käyttöön päivittäiset toimintakuvat.

Kehityksen kohteet liittyivät kuvien käyttöön, niiden luomiseen ja hyödyn-
tämiseen. Näitä kehittämiskohtia tarkastelen myöhemmin pohdinnassa ja
johtopäätöksissä, jolloin tekemästäni analyysistä erottelen saman ryhmän
vastaajien vastaukset yhteen ja pohdin, millaisia mahdollisia eroja ryhmien
välillä on syntynyt kuvakorttien käytöstä.

6.3.5 Kuvakorttien käyttö varhaiskasvattajien näkökulmasta

Kaikki seitsemän vastaajaa olivat sitä mieltä, että kuvakorttien käyttö ei lisää työn kuormittavuutta. Päinvastoin kuvakorttien käytön koetaan rauhoittavan ja helpottavan arkea ja samalla omaa työssä jaksamista. Itse työ koetaan kuitenkin joskus kuormittavaksi.

Oma työni on suhteellisen kuormittavaa. Kuvien käyttö helpottaa arkea ja jäsentää omaa työtä.

Kuvat tuovat ryhtiä ja yhteisiä sopimuksia aikuisten välille. Tiedetään, kuka tekee, missä ryhmässä ja mitä tehdään ja tämä kuvitetaan päiväjärjestykseen.

Lapsiryhmän suuri koko kuormittaa ja 'rasittaa', kun ei ehdi antaa yksioollista huomiota niin paljon kuin haluaisi. Kuvien käyttö selkeyttää ja rauhoittaa todella paljon arjen sujumista, kaikissa päivittäisissä tilanteissa.

Kuvakortit eivät kuormita. Työ itsessään melun ja lapsimäärän puolesta kuormittaa joinain päivinä melko paljon. Kuvat tuovat lapsille selkeyttä omaan toimintaansa ja opettaa toimimaan itsenäisemmin.

7 LAPSIRYHMIEN HAVAINNOINNIN TULOKSET

Havainnoitaessa kummankin ryhmän arkea esiin nousi, että kyseinen päiväkotiki vaiuttaa käyttävän kuvakortteja suunnitelmallisesti ja käyttöä kehittären. Kuvakortit on saatu sulautettua lasten arkeen ja rutiineihin mukaan niin, että ne tuntuvat luontevilta ja rauhoittavilta. Lapset ja aikuiset toimivat päivittäin käyttären kuvakortteja aktiivisesti yhdessä. Havainnointien tukena oli käytössä havainnointilomake, joka oli jaettu sekä kasvattajien että lapsiryhmän havainnointia varten. Lomakkeen toinen puoli oli varattu lapsiryhmän havainnoinnista syntyville muistiinpanoille ja toinen puoli puolestaan kasvattajien toiminnan havainnoinnin muistiinpanoille. Seuraavissa alaluvuissa esitellään tarkemmin havainnoinnista esiin nousseita keskeisiä asioita niin lasten kuin kasvattajien näkökulmasta.

7.1 Lapsihavainnointia: päiväohjelma, pukeutuminen, kuvat tunnuksina

Kahden eri lapsiryhmän havainnointikertoja kertyi yhteensä neljä, kaksi havainnointikertaa kumpaakin ryhmää kohden. Ryhmien välillä oli havaittavissa samankaltaisia asioita mutta ryhmät myös poikkesivat toisistaan. Vihreän ryhmän lapset ovat iältään 2-4-vuotiaita ja Sinisen ryhmän lapset 4-6-vuotiaita. Seuraavaksi kuvataan ryhmien välillä havaittuja yhtäläisyyksiä, eroavaisuuksia käsitellään tarkemmin pohdinnassa ja johtopäätöksissä.

Lapsihavainnoinnissa keskeisiksi teemoiksi nousi **päiväjärjestystaulu**, **päiväkotitaulu**, joka kuvastaa paikalla olevia lapsia päiväkodissa, **leikinvalintataulu** sekä **kuvatunnukset**, joita käytetään muun muassa pukeutumishossa sekä kuvittamaan päiväkodin eri tiloja. Seuraavissa kappaleissa tarkastellaan näitä teemoja tarkemmin.

Kun lapset ovat saapuneet päiväkotiin, on hetki vapaata leikkiä ennen aamupalalle siirtymistä. Ruokailuhuoneessa tunnelma on melko rauhallinen, vaikka reipas puheensorina täyttääkin huoneen. Kunnes kello kilahtaa: on aika katsoa tulevan päivän ohjelmaa. (ks. Kuva 6.) Päivätaulun tehtävänä on selkeyttää lapsille tulevan päivän toimintaa. Kuvat ovat tekstiä parempi valinta siitä syystä, että kaikki päiväkotiki-ikäiset lapset eivät osaa lukea. Kuvat tukevat rutiinien oppimista ja lapset tottuvat niihin nopeasti. (Pre-K-Pages n.d.) Lapset istuvat vielä ruokapöydässä, kun kasvattajien kanssa yhdessä he katsovat, mitä seuraavaksi tapahtuu. Varhaiskasvattajat korostavat, että kun lapsi on valmis ja syönyt aamupalan, hän voi tuoda astiat ruokakärryyn ja siirtyä aamupiirille. Ketään ei siis hoputeta tai painosteta syömään, vaan kaikki saavat syödä rauhassa omassa tahdissaan. Usein kelloa soitetaankin vasta siinä vaiheessa, kun lähes kaikki lapset ovat jo syöneet aamupalansa.

Kun lapset ovat sujuvasti siirtyneet aamupalalta aamupiirille, voi tuokio alkaa. Seinällä on kuva päiväkodista, jossa on monta ikkunaa. Ikkunoista ei kuitenkaan näy ketään. Sen sijaan päiväkodin ulkopuolella on kuvia, joissa on jokaisen lapsen kuva. Ne lapset, jotka ovat tulleet aamulla päiväkotiin, saavat jokainen laittaa oman kuvansa päiväkotiin. (ks. Kuva 8.) Tämä havainnollistaa heille, kuinka monta heitä on paikalla. Usein paikallaolijat myös lasketaan ääneen, mutta kuva havainnollistaa selkeästi enemmän kuin puhe.

Kuva 8. Aamupiirillä käytössä oleva päiväkotikuva.

Sekä Sinisessä että Vihreässä ryhmässä on käytössä leikinvalintataulu, joka mahdollistaa lapsen omatoimisuuden valita haluamansa leikki. (ks. Kuva 9. ja 10.) Taulussa on ryhmässä esillä olevat leikit, joihin mahtuu tietty määrä lapsia kutakin leikkiä kohden. Leikinvalintataulu mahdollistaa sen, että jokaisella lapsella on oma rauha ja tila leikkiä haluamaansa leikkiä. Jos kaikki 20 lasta haluaisivat kotileikkiin, ei leikki sellaisenaan onnistuisi, vaan leikkissä tulee vuorotella. Leikinvalintataululla on helppoa havainnollistaa muun muassa milloin joku leikki on täynnä ja kuka lapsi on vielä vailla leikkikaveria.

Kuva 9. Sinisen ryhmän leikkitalu. Keltaiset laput kuvastavat lapsia, jotka ovat valinneet itselleen leikin.

Kuva 10. Vihreän ryhmän leikinvalintataulu.

Monille lapsille pukeutuminen saattaa olla haastavaa. Isoissa lapsiryhmissä toiset lapset pukeutuvat paljon nopeammin kuin toiset. Osalla taas mielenkiinto saattaa karata aivan muualle kuin pukeutumiseen. Tähänkin on päiväkodissa keksitty ratkaisu: lapsille, joille pukeutuminen tuottaa hankaluuksia, on olemassa laminoitu vihko, johon on laitettu vaatteiden kuvat siinä järjestyksessä, jossa ne täytyy päälle pukea. (ks. Kuva 11.) Kun on kyseessä kesä tai talvi, vihokot ovat erilaisia. Ensimmäisellä sivulla on ensimmäinen vaate, joka lapsen tulee pukea päällensä. Kun lapsi on suorittanut tämän, voi hän kääntää sivua ja katsoa, mikä vaate tulee pukea seuraavaksi. Kun vihkonen on selattu loppuun, lapsella on tarvittavat vaatteet päällä ulkoilua varten. Lapsi toimii omatoimisesti mutta saa tarvittaessa apua ja tukea kasvattajilta. Vihkon käyttö on tarpeen siihen saakka, kunnes lapsi kykenee omatoimisesti pukeutumaan eli tämä on hyvin yksilöllistä. Yksilöllistä on myös se, hyötyykö lapsi vihkon käytöstä. Kaikille lapsille vihkon käyttäminen ei tuo apua pukemiseen, mutta osa lapsista saa sen avulla paljon tukea eri pukeutumistilanteisiin.

Kuva 11. Näitä vaatteita tarvitset ulos-vihkonen.

Päiväkoti käyttää tiiviisti kuvia kertomaan, missä osassa huonetta tapahtuu esimerkiksi auto- tai barbileikki, missä on ruokailuhuone tai nukkuhuone. (ks. Kuva 12. ja 13.) Kuvien avulla lapsen on helppo hahmottaa isosakin talossa, missä mikäkin huone sijaitsee. Vaikkakin päiväkotia ei ole kovin iso, voi se silti tuntua pienestä ja vähän isommastakin lapsesta valtavalla paikalta.

Kuva 12. Vihreän ryhmän lepo huoneen ovi.

Kuva 13. Sinisen ryhmän lepo huoneen ovi. Huone toimii myös liikuntasalina, joten kuvatunnuksia on tämän vuoksi kaksi.

Tutkijan tekemien havaintojen perusteella lasten osallisuus ja toiminnan lapsilähtöisyys ovat selvästi havaittavissa. Lapset eivät vain seuraa sivusta aikuisten käyttäessä kortteja, vaan he pääsevät päivittäin osalliseksi toimintaan ja käyttämään itse kuvakortteja. Esille nousseita havaintoja tarkastellaan vielä myöhemmin pohdintaosuudessa luvussa kymmenen.

7.2 Kasvattajien havainnoinnin tulokset

Kasvattajien havainnoinnissa esille nousi kolme teemaa. Tähän havainnoinnin tuloksiin on yhdistetty molempien ryhmien kasvattajien havainnoinnin tulokset. Teemat valikoituivat sen perusteella, että kahden havainnointikerran aikana ne korostuivat kasvattajien toiminnassa eniten. Teemat ovat **strukturi, toiminnan johdonmukaisuus ja selkeys sekä hyvä tiimihenki**. Vaikka nämä kaikki kolme keskeistä teemaa voitaisiin yhdistää yhdeksi pääkokonaisuudeksi, seuraavassa käsitellään jokainen teema erikseen. Tämä siksi, että teemojen havaittiin toimivan eräänlaisina jatkumoina toistensa suhteen.

7.2.1 Ryhmän strukturi

Tässä tekstissä struktuurilla tarkoitetaan ryhmän rakennetta eli tilojen, lasten ja kasvattajien muodostamaa kokonaisuutta. Ryhmätilat on suunniteltu niin, että ne palvelevat ryhmän tarpeita parhaiten. Esimerkiksi molempien ryhmien nukkumahuoneet muuntautuvat helposti myös leikkitiloiksi. Myös eteisaulat ja ruokailuhuoneet toimivat tarvittaessa erilaisina leikkitiloina. Koska molemmat ryhmät ovat lapsimääriltään melko suuret, mahdollisuus jakautua pienempiin ryhmiin on tärkeää. Tällöin meluaste pienenee huomattavasti ja lapsilla on enemmän tilaa omalle leikilleen.

Kuvakortit tukevat ja selkeyttävät ryhmien strukturia. Eri huonetiloja on kuvitettu niin, että kuvat sopivat kyseisen huoneen tarpeisiin. Myös tavaroita on kuvitettu niin, että lapset löytäisivät tarvitsemansa esineet vaivattomasti. Molemmilla ryhmillä on käytössään leikinvalintataulu, johon on kuvin kirjattu erilaisia leikkejä, joista lapsi voi valita mieluisimman.

7.2.2 Ryhmän kasvattajien toiminnan johdonmukaisuus ja selkeys

Molemmista kasvattajatiimeistä on havaittavissa perusteellinen, etukäteinen pohdinta yhteisistä tavoitteista ja ennen kaikkea keinoista, joiden avulla nuo tavoitteet on mahdollista saavuttaa. Toisen tiimin muodostaa kolme ja toisen neljä kasvattajaa mutta kaikkien persoona ja oma osaaminen näkyy ryhmien arjessa. Kun ryhmän pelisäännöt on kasvattajien kesken yhdessä sovittu, niistä pidetään tuolloin kiinni ja jokinen tietää miten asiat tulee hoitaa.

Se, että kasvattajat ovat johdonmukaisia heijastuu myös lapsiryhmään. Kun kasvattajat ikään kuin puhaltavat yhteen hiileen, he toimivat yhdessä

pitäen arjessa yhtenäisen linjan erilaisista asioista. Tällöin lapset kokevat, että kaikki aikuiset ovat samalla puolella ja kunnioittavat jokaista ryhmän työntekijää. Kasvattajien yhtenäinen linja vähentää myös ristiriitaisia viestejä, ettei käy niin että kasvattajan A mielestä keinuista saa hyppiä mutta kasvattaja B kieltää sen myöhemmin.

7.2.3 Kasvattajien hyvä tiimihenki

Ensimmäinen asia, jonka huomasin havainnointia tehdessäni, oli molempien ryhmien kasvattajien väliset suhteet. Huolimatta siitä, että kummasakin tiimissä on ollut vaihtuvuutta alkuperäiseen kokoonpanoon verrattuna, työntekijät toimivat hyvin luontevasti keskenään. Molemmissa tiimeissä yhdistyy sopivasti kokemus ja into tehdä tärkeää työtä.

Hyvä tiimihenki ei muodostu itsestään, vaan sen eteen on tehtävä töitä. Mikään tiimi ei hitsaudu yhteen ilman että jokaiset yksilöt tutustuvat ensin toisiinsa, ja muodostavat ajan kuluessa tiiviin tiimin. Hyvän tiimihengen perustana voidaan nähdä kyky keskustella asioista, rohkeus esittää oma mielipide ja olla tarvittaessa eri mieltä kuin joku toinen. Kompromissien teko on myös tärkeää tiiminä toimittaessa. Uskottavaa on, että jokainen tiimin jäsen on saanut kertoa omia mielipiteitään avoimesti, joiden perusteella on pohdittu kaikkia yhteisesti miellyttävää ratkaisua juuri kompromisseja tehden.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyössä laadittu kyselylomake jaettiin seitsemälle varhaiskasvattajalle, jotka toimivat joko lastentarhanopettajan tai lastenhoitajan tehtävissä päiväkodissa. Kaikki seitsemän vastaajaa vastasivat kyselyyn ja jokainen vastasi myös jokaiseen lomakkeella esitettyyn kysymykseen eli tyhjiä vastauksia ei kyselyssä esiintynyt. Kyselyyn ei ollut pakko vastata, vaan osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Aineiston analysoinnin jälkeen esiin nousee johtopäätöksiä, jotka tukevat tähän opinnäytetyöhön asetettuja tutkimuskysymyksiä. Näitä johtopäätöksiä käsitellään erillisissä alaluvuissa, jolloin jokainen esille nousut johtopäätös on helpommin havainnollistettavissa.

Näitä johtopäätöksiä varten on päädytty siihen, että Sinisen ryhmän ja Vihreän ryhmän vastauksia käsitellään toisistaan erillään. Tällöin ryhmien samankaltaisuuksien, eroavaisuuksien ja kehitysideoiden pohtiminen on johdonmukaisempaa ja palvelee näin ollen paremmin tätä opinnäytetyötä. Tarkoituksena ei ole eritellä lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien välisiä eroavaisuuksia, vaan kyse on ryhmäkohtaisten erojen havainnollistamisesta. Suhdelukujen kannalta ainoa oleellinen eroavaisuus on siinä, että Sininen ryhmä koostuu kolmesta kasvattajasta ja Vihreä ryhmä neljästä kasvattajasta. Johtopäätöksissä kasvattajien osuutta käsitellään kyselyn vastauksien pohjalta, sillä havainnoinnin johtopäätökset on avattu aikaisemmin tekstissä ja lapsien osuutta käsitellään havainnoinnin pohjalta. Aikaisempiin tutkimuksiin verraten pohditaan myös opinnäytetyön tulosten mahdollista yleistettävyyttä.

8.1 Johtopäätökset

8.1.1 Kuvakorttien merkitys varhaiskasvattajille

Aineiston analysointi osoittaa varhaiskasvattajien käyttävän kuvakortteja päivittäin omassa työssään. Kuvien käytön voidaan sanoa olevan myös olevan hyvin luontevaa ja tukevan varhaiskasvattajien arkea ja työtä. Sinisen ryhmän kasvattajat kokevat kuvakorttien käytön joko erittäin luontevaksi (2 vastaajaa) tai melko luontevaksi (1 vastaaja). Heistä kaikki (3 vastaajaa) käyttävät kuvakortteja työssään päivittäin. Myös Vihreän ryhmän kasvattajat kokevat kuvakorttien käytön joko erittäin luontevaksi (3 vastaajaa) tai melko luontevaksi (1 vastaaja) ja kaikki (4 vastaajaa) käyttävät kuvakortteja työssään päivittäin.

Molemmille ryhmille esitetyissä avoimissa kysymyksissä kysyttiin, millaista apua kuvakortit mahdollisesti tuovat kasvattajan ja ryhmän arkeen sekä miltä kuvakorttien käyttö tuntuu oman työn näkökulmasta. Sinisen ryhmän vastauksissa esille nousi työn kuormittavuus muun muassa melun ja

lapsimäärien vuoksi. Kuvakorttien käyttöä ei kuitenkaan koeta kuormittavana tekijänä, vaan päinvastoin kuvien käytölle nähdään paljon hyötyjä muun muassa arjen ja oman työn jäsentämisen sekä lasten selkeämmän ja itsenäisemmän toiminnan suhteen.

Vihreän ryhmän vastauksissa esiin nousi myös työn kuormittavuus muun muassa lapsiryhmän suuren koon, metelin ja perushoitotilanteiden vuoksi. Kuvakorttien käyttöä ei Vihreässä ryhmässäkään koettu kuormittavana, vaan ne koettiin selkeyttävinä ja rauhoittavina päivän toimintoihin. Aikuisien koettiin olevan myös paremmin saatavilla, lähempänä lapsia. Aikuisille on työrauha ja he kokevat riittävänsä paremmin, vaikkakin yksittäiselle lapselle haluttaisiin antaa enemmän huomiota.

Näiden esitettyjen tulosten pohjalta voidaan todeta, että kuvakorteilla on suuri merkitys molempien ryhmien varhaiskasvattajien päivittäisessä työkentelyssä.

8.1.2 Kuvakorttien merkitys lapsille

Havainnoitavien ryhmien lapset ovat iältään 2–6-vuotiaita, joten ikähajonta on melko suuri. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena ei kuitenkaan ole tutkia eri-ikäisten lasten reagointia kuviin, vaan lähtökohtana on kuvien toimivuus minkä ikäisten lasten kanssa tahansa. Johtopäätökset perustuvat pitkälti lapsihavainnoinnista nousseisiin teemoihin mutta myös varhaiskasvattajien kyselyistä nousi muutama hyvä kommentti, joita käytetään sitaatteina tässä alaluvussa.

Vihreässä ryhmässä havainnoinnin alkuvaiheessa odottavainen ilmapiiri oli yksi ensimmäisistä ylös kirjauksista. Ruokapöydän ääressä istuessaan lapset odottavat osa kärsivällisesti, osa kärsimättömänä milloin kello kilahtaa ja tutustutaan yhdessä aikuisen kanssa tulevan päivän ohjelmaan. Kuvien avulla kerrotaan, mihin tilaan pienet (2-vuotiaat) menevät omalle aamupiirilleen ja kuka aikuinen heidän kanssaan lähtee. Samalla kerrotaan myös isojen (yli 2-vuotiaiden) aamupiirille siirtymisestä ja siitä, kuka aikuinen heidän kanssaan lähtee. Aamupiirin loppuksi esiin otetaan leikinvalintataulu, jonka käyttöä lapset odottavat innolla.

Sinisessä ryhmässä on myös koko ryhmän yhteinen aamupiiri, jonka loppuksi käytetään leikinvalintataulua. Leikkien valitsemisen jälkeen jokaisella lapsella on selvillä, missä mikäkin leikki sijaitsee ja mistä tarvittavat tavarat löytyvät. Selkeys johtuu kuvakorteista, joiden avulla esimerkiksi laatikoiden kylkeen on kuvitettu laatikon sisällä olevat esineet. Kuvittamisen avulla lapset myös osaavat viedä lelut ja muut tavarat oikeille paikoilleen hyllyyn ja leikit pysyvät 'oikeilla alueilla', kun leikkipaikat on kuvattu konkreettisesti valokuvin.

Yhteistä molemmille lapsiryhmille oli leikkitalun käytön tärkeys. Jos taulua ei käytetty, lapset kysyivät heti missä taulu on ja miksi siitä ei saa valita

leikkiä. Molempien ryhmien kasvattajat ovat onnistuneet luomaan säännöllisen päiväjärjestyksen, josta poikkeaminen herättää lapsissa heti hämmennystä. Tämän vuoksi on tärkeää, että jokainen työntekijä on sitoutunut taulun käyttöön ja käyttää sitä aktiivisesti. Voidaan sanoa, että molempien ryhmien työntekijät ovat sitoutuneita ja motivoituneita.

Seuraavat sitaattit on nostettu esille kasvattajille laaditusta kyselystä. Sitaitit kiteyttävät hyvin tämän opinnäytetyön pohjalla olleen mielipiteen siitä, että kuvien käytölle ei ole olemassa ikärajaa. Kirjaimet ja numerot vaativat hieman opettelua ja niiden käyttöä voi olla hankala soveltaa erityisesti pienten lasten kanssa. Kuvakortit toimivat kuitenkin kaikenikäisten lasten kanssa ja niiden käyttöönotto on helpompaa.

On hauska seurata, että jo n. 2-vuotias on kiinnostunut kuvista.

Jokainen (lapsi ja aikuinen) hyötyy kuvaohjauksesta, koska se jäsentää arkea ja toimintoja.

Esitettyjen tulosten pohjalta voidaan todeta kuvakorteilla olevan suuri rooli lasten päivittäisessä struktuurissa ja päivän kulun selkeyttämisessä. Kuvakortit ovat lapsille tärkeitä ja he ovat ottaneet korttien käytön hyvin vastaan.

Päiväkodin toiminnan tulee siis olla aikuisjohtoista mutta lapsilähtöistä. Tämä tarkoittaa, että lapset saavat aktiivisesti osallistua toiminnan suunniteluun ja ideointiin mutta päävastuu on ryhmän aikuisilla. Osallisuuden kautta lapsen ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy. Osallisuutta puolestaan vahvistavat lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisestä. (OPH 2016, 30.)

Jokaisella lapsella on oikeus itseilmaisuun, mielipiteidensä ja ajatustensa ilmaisuun sekä tulla ymmärretyksi hänen jo olemassa olevillaan ilmaisun keinoilla. Lapsella on oikeus myös saada tietoa monipuolisesti, käsitellä ristiriitoja ja tunteita sekä opetella ja kokeilla uusia asioita. (OPH 2016, 19.)

Yksi konkreettisista keinoista askarteluiden, leikkien ja retkien lisäksi tuoda lapset osalliseksi päiväkodin toimintaan on leikinvalintataulun käyttö. Kuvien avulla varhaiskasvattaja valitsee lasten kanssa tauluun leikit, jotka ovat käytössä kyseisenä hoitopäivänä. Tällöin lapset pääsevät osalliseksi myös mieluisten leikkien valintaan. Joskus jokin leikki on kuitenkin tauolla eli esimerkiksi lainassa toisessa ryhmässä, tällöin kasvattaja korvaa leikin jollain toisella leikillä. Poikkeustilanteissa kasvattaja valitsee leikit yksin, jolloin se perustuu usein ryhmän käytössä olevien tilojen rajallisuuteen tai muuten poikkeukselliseen päivään, kuten oman lelun päivään. Lapsi hahmottaa kuvien avulla kyseiset leikit ja voi itse valita, mitä leikkiä haluaa

leikkiä. Leikinvalintataulussa on leikkikuvien lisäksi lapsen oma kuva, joka konkretisoi valittua leikkiä. Myös muut lapset hahmottavat kuvien avulla paremmin, milloin vaikkapa kotileikki on täynnä tai kuka lapsi on vielä ilman leikkikaveria.

Vaikka päiväkotimaailma kätkee sisäänsä sekä aikuisten mutta myös lasten asioita, kuten kahvitauot ja lasten väliset leikit ilman kasvattajaa, on selvää, että kasvattajilla ja lapsilla on keskenään paljon yhteistä jaettavaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (OPH 2016) mainitsee lasten ja aikuisten yhteisön. Jotta yhteisö voi rakentua, tulee olla paljon yhdessä tekemistä ja yhdessäoloa. (Kalliala 2008, 38.) Tämän opinnäytetyön ja sen tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että päiväkodissa on havaittavissa voimakas yhteenkuuluvuuden tunne eli oma yhteisö. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH 2016) mainittu luku 'Minä ja meidän yhteisömme' korostaa, että varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lapsen kykyä ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja siinä toimimista. Tavoitteena on, että lapset ymmärtäisivät ihmisten olevan keskenään erilaisia mutta samanarvoisia. Tämä toteutuu päiväkodin arjessa tutkijan mielestä moitteettomasti.

Tutkijan näkökulma aiheeseen on, että vuorovaikutus on asia, jota ilman on mahdotonta pärjätä. Koska lapset ovat tulevaisuuden aikuisia ja toimijoita, on tärkeää, että he oppivat toimimaan erilaisten ihmisten kanssa erilaisissa tilanteissa. Oli vastapuoli sitten aikuinen eli kasvattaja, oma vanhempi, oman ikäinen lapsi tai nuori tai jokin täysin tuntematon henkilö, heidän kanssaan tulee kyetä luontevaan kanssakäymiseen. Kuvakorttien käyttö ei voi eikä saakaan korvata sanallisesti tapahtuvaa luontevaa vuorovaikutusta, vaan tarkoituksena on tukea vuorovaikutuksessa tapahtuvaa kommunikointia kuvien avulla.

8.1.3 Kuvakorttien käytön ja kehittämisen tarve

Opinnäytetyön tutkimustulosten perusteella voidaan todeta olevan tarve kuvakorttien käytölle. Pohjana tälle väittämälle on muun muassa molemmissa ryhmissä esiin noussut päivittäinen kuvakorttien käyttö sekä luontevuus kuvien käytön suhteen. Havainnoinnin avulla todettu lasten positiivinen asenne ja reagointi kuvien käyttöön lisää kasvattajien innokkuutta käyttää kuvia työssään.

Tätä opinnäytetyötä varten ilahduttavaa oli, että useasta lomakkeesta löytyi kehittämisideoita kuvien käytön suhteen. Kummankaan ryhmän kasvattajat eivät siis tyydy kuvien käyttöön sellaisenaan, vaan pyrkivät aktiivisesti kehittämään toimintaansa. Seuraavaksi käsitellään molempien ryhmien esille nousseet kehitysideat ja pohditaan näiden toteutumista jatkon kannalta.

Sinisen ryhmän vastauksissa kehitysideoiksi nousivat kuvien käyttö muun muassa toimintatuokioiden ja aamupiirin ajalle. Aikuinen voisi tuolloin

käyttää kuvia silloin, kun melu on kovimmillaan, jolloin lapset keskittyisivät näytettyihin kuviin. Myös hiljaisuutta vaativiin tehtäviin kuvakorttien käyttöä voisi hyödyntää ja kehittää nykyistä paremmin. Vastauksissa nousi esiin myös mahdollisuus aloittaa päivittäisten toimintakuvien käyttö ryhmässä.

Vihreän ryhmän kehitysideoita koskivat tunnekorttien käytön lisäämistä toiminnassa sekä uusien laulujen kuvittamista, jolloin lauluista saattaisi tulla lapsille nopeammin tuttuja. Myöskin erilaiset retki- tai vierailupäivät – kuten palomiesten vierailu tai pilkkireissu – voitaisiin kuvittaa etukäteen, jolloin lapset hahmottaisivat päivän paremmin etukäteen. Myös kuvakortteista tehtävä kaulanauha varhaiskasvattajille toisi kuvat vielä enemmän mukaan päivän eri toimintoihin, kuten ulkoiluun, jossa konkreettista kuva-aulua ei ole saatavilla. Tällöin kuvien käyttö ei rajoittuisi vain päiväkodin sisätiloihin, vaan kuvia voisi hyödyntää esimerkiksi metsäretkillä.

Molempien ryhmien vastauksissa nousi esille myös erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa käytettävät kuvakortit. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuitenkin osoittaa, että kuvakortit toimivat kaikkien lasten kanssa, ei ainoastaan erityislasten kanssa, joten erityistä tukea tarvitsevia lapsia ei ole nostettu esille tässä opinnäytetyössä. Kuitenkin he, joilla on esimerkiksi kielellistä vaikeutta (puheen tuottaminen ja ymmärtäminen), saavat erityisesti tukea kuvakorttien käytöstä. Ryhmässä olisi hyvä käyttää kuvakortteja kaikilla lapsilla juuri sen vuoksi, että ketään lasta ei luokitella erilaiseksi tai muista poikkeavaksi.

Teksteistä esille nousseiden kehittämisideoiden perusteella voidaan todeta, että varhaiskasvattajat ovat halukkaita käyttämään ja kehittämään kuvakortteja omassa työssään ja lapsiryhmän arjessa.

8.2 Tutkijan kehitysideoita ryhmille ja tulosten vertailu aiempiin tutkimuksiin

Tutkijan näkökulmasta molemmissa ryhmissä kuvien käyttö näyttöytyy tärkeänä osana niin kasvattajien kuin lastenkin arjessa. Positiivista on, että kuvien käyttö on lähtenyt ryhmän aikuisten omana ideana, ei kenenkään pakottamana. Molemmissa ryhmissä on huomioitu myös lapsilähtöisyys kuvien käytön ja valintojen suhteen. Lapset ovat saaneet osallistua korttien käytön kehittämiseen ja suunnitteluun ja heidän mielipiteensä otetaan huomioon uusia kuvakortteja kehiteltäessä. Leikkitaulun käyttö vaikuttaa muun muassa lapsen leikin kestoon ja itsenäisten valintojen muodostamisen kannalta, joten on hienoa, että taulu on käytössä päivittäin.

Seuraavissa kappaleissa pohditaan mahdollisia kehitysideoita molemmille ryhmille. Koska kuvien käyttöä on esiintynyt molemmissa ryhmissä jo jonkin aikaa, kehittämiskohteet eivät ole kovin suuria ja laajoja kokonaisuuksia, vaan pikemminkin pientä viilausta nykymalliin. Havaintojen ja lomakevastausten perusteella, molempiin ryhmiin on kuitenkin mahdollista löytää kehitysehdotuksia.

Vihreässä ryhmässä kuvallinen päiväjärjestys tuo selkeästi apua ryhmän rauhoittamiseen. Lapset keskittyvät kuuntelemaan ja osallistuvat päiväjärjestyksen läpikäymiseen. Tärkeää on, että päivä on jaettu osiin eli koko päivää ei käydä läpi kerrallaan, vaan useammassa pätkässä. Esimerkiksi aamupalalla käydään läpi toimintoja lounaaseen asti. Lapsen ei siis tarvitse hahmottaa yhdellä kertaa kokonaista hoitopäivää vaan ainoastaan osia siitä.

Päivittäiseen struktuuriin ei vihreässä ryhmässä ole tarvetta lisätä kuvakortteja. Päiväjärjestys ja leikinvalintataulu tuovat ryhmään selkeän rytmin ja järjestyksen, jonka noudattaminen on luontevaa niin lapsille kuin kasvattajillekin. Vihreässä ryhmässä on myös olemassa kuvitettuja leikkipaikkoja ja tavaroita, kuten leluja on kuvattu laatikoiden ja hyllyjen kylkiin. Tätä voisi kuitenkin kehittää eteenpäin erityisesti leikkialueiden suhteen. Kaikkien leikkialueiden kohdalle seinään voisi tehdä kuvakortin, josta käy ilmi mikä leikki kyseisellä alueella sijaitsee. Tällä hetkellä leikkialueista osa on kuvitettu ja osa ei, joten kaikkien leikkialueiden kuvitus selkeyttäisi ryhmän toimintaa entisestään.

Vastaavasti Sinisten ryhmässä tilojen, esineiden ja lelujen kuvittaminen on hyvin runsasta, jolloin lapsille on heti selvää, missä tilassa mikäkin leikki sijaitsee ja mistä löytyy tavarat esimerkiksi juna- tai kotileikkiin. Laatikoiden ja hyllyjen kyljissä sekä huoneen ovissa ja seinissä on selkeät kuvat havainnollistamassa. Sinisessä ryhmässä kuvakorttien käyttöä voisi kehittää rauhoittamaan ryhmän arkea. Lapset ovat 4–6-vuotiaita, joten ryhmässä riittää paljon ääntä. Kuvallisen päiväjärjestyksen avulla muun muassa leikki- ja siirtymätilanteet voisivat muuttua rauhallisemmiksi, kun lapsille havainnollistettaisiin kuvin, mitä seuraavaksi tapahtuu. Leikki-tilanteet itsessään saattaisivat muuttua rauhallisimmaksi, kun lapset valitsisivat yhden leikin leikinvalintataulusta ja kyseisen leikin loputtua ennen ulkoilua siirtäisivät esimerkiksi pöytähommiin tekemään hamahelmiä tai piirtelemään. Tällöin he eivät valitsisi enää uutta leikkiä, jolloin toisten lasten leikit eivät häiriintyisi uusien lasten mukaantulosta.

Aiemmin luvussa kaksi mainittu laadukas varhaiskasvatus toteutuu erinomaisesti tämän opinnäytetyön yhteistyöpäiväkodin arjessa. Ubiikkius eli arkioppiminen tukee tätä opinnäytetyötä, sillä kuvakorttien käytöstä ei tehdä suurta numeroa, vaan kuvia käytetään luontevasti ja sujuvasti tavalisissa arjen tilanteissa. (Hujala & Turja 2017, 10–11.) Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH 2016) mainittu monilukutaito ja erityisesti kuvanlukutaito on vahvasti mukana kuvakorttien käytön yhteydessä, sillä lapsi oppii monipuolisesti lukemaan erilaisia kuvia niin päiväjärjestyksestä, leikinvalintataulusta kuin tilojen ja laatikoiden seinistäkin.

Luvussa kolme käsiteltiin PCS-kuvia ja näiden pohjalta luotua PECS-menetelmää (ks. Papunet n.d.). Opinnäytetyön havainnointijakson aikana juttelu erään haastateltavan kanssa konkretisoi, miten tärkeää on, että lapsella on mahdollisuus valita itse oma leikkinsä tai puuhansa sille varattuna ajankohtana. Vaikka lapsi valitsisi puoli vuotta putkeen saman leikin,

hän on itse ollut osallisena itselleen mieluisan leikin valinnassa eikä kukaan ole häntä pakottanut. Tietenkin lasta rohkaistaan valitsemaan jokin muukin leikki tai puuha välillä mutta häntä ei pakoteta siihen. Juuri tällaisiin tilanteisiin PCS-kuvat ja PECS-menetelmä sopivat mainiosti, sillä lapsi voi ilmaista haluamistaan kuvien avulla.

Tämän opinnäytetyön tutkimustulokset ovat samansuuntaisia kuin Malkan (2017) tutkimuksissa, jossa tulosten mukaan kasvattajien näkemys kuvien käytöstä oli, että niiden käyttö tuottaa arkeen enemmän hyötyä kuin haittaa. Hyötyjä olivat muun muassa rauhallinen struktuuri eli ympäristö, minkä myös tämän opinnäytetyön tulokset vahvistavat. Sen sijaan toisin kuin tämän tutkimuksen kyselyyn vastanneet varhaiskasvattajat, Malkan tutkimuksen mukaan varhaiskasvattajat kokivat jonkinlaiseksi kuvakorttien käytön haitaksi niiden tuottaman työmäärän aikuisille. Tässä tutkimuksessa kaikki seitsemän vastaajaa olivat sitä mieltä, että kuvakorttien käyttö ei lisää työn kuormittavuutta.

Liljeroosin ja Hattusen (2014) tutkimuksessa esille nousi, että valintataulun käyttö on parantanut opinnäytetyöhön osallistuneen ryhmäperhepäiväkodin arkea. Lasten sitoutuminen itse valittuun tekemiseen kasvoi ja toiminta muuttui pitkäkestoisemmaksi. Kasvattajien keskuudessa valintataulu koettiin mainioksi työvälineeksi. Myös tämän opinnäytetyön tutkimuksen vastauksissa leikinvalintataulu koettiin tärkeäksi osaksi sekä Sinisen että Vihreän ryhmän arkea. Valintataulun käyttö arjessa ei toimi, jollei kaikki työntekijät sitoudu sen käyttöön. Tässä opinnäytetyössä kaikki vastaajat vaikuttivat sitoutuneilta taulun käyttöön.

Koivusalon ja Kosaman (2012) luoma vinkkivihko kuvien käytöstä 3-5-vuotiaiden lasten kanssa rakentui haastateltavien ideoiden pohjalta. Ideoista nousi esiin muun muassa siirtymätilanteet, päiväjärjestys sekä aamupiiri, sillä näissä tilanteissa kuvien käyttö tukisi toimintaa. Haastateltavat pitivät tärkeänä aikuisen ja lapsen yhdessä pohtimista muun muassa lelujen valinnan suhteen. Lähes kaikki lelut ja tavarat lukuun ottamatta vaikeita pelejä ja aikuisten tavaroita tulisi sijoittaa niin, että lapset pääsevät niihin käsiksi itse ilman aikuisen apua. Myös tässä opinnäytetyössä kuvien nähdään tukevan toimintaa erityisesti päiväjärjestyksen ja siirtymien muodossa.

Toisin kuin Koivusalon ja Kosaman (2012) opinnäytetyössä, tässä opinnäytetyössä päiväjärjestystä käytetään eri tavalla. Koivusalon ja Kosaman opinnäytetyössä päiväjärjestys on jaettu suunnittelu-, toiminta- ja palauttehen eli lapsilla on aikaa suunnitella toimintaansa noin 10–15 minuuttia, jonka jälkeen itse toimintahetki kestää 45–60 minuuttia, jonka jälkeen toiminnan siivoamiseen on varattu aikaa noin 10 minuuttia. Lopuksi pidetään palautehetki toiminnasta. Koska itse toimintahetki kestää 45–60 minuuttia, lapsilla on mahdollisuus vaihtaa toimintaa kesken kaiken. Tässä opinnäytetyössä päiväjärjestyksellä tarkoitetaan kuvien avulla luotua 'lukujärjestystä', jonka avulla katsotaan, millainen päivä on tulossa. Tutkijan mielestä ihannetilanne olisi se, että lapset valitsevat itselleen haluamansa

leikin mutta jos leikki ei kestä kokonaan sille varattua aikaa, voi leikin lopettaa ja siirtyä pöydän ääreen tekemään palapelejä tai piirtämään eli uutta leikkiä ei aloitettaisi. Tämä pitäisi ryhmän toiminnan rauhallisempana, kun lapset eivät hyppisi leikeistä toisiin.

Tähän opinnäytetyöhön liittyy vahvasti jo olemassa oleva tapa käyttää kuvakortteja päiväkodin arjessa. Sen sijaan Alangon (2014) opinnäytetyössä tutkija pyrki aloittamaan kuvakorttien käytön 3-5-vuotiaiden lapsiryhmässä Vantaalla. Tarkoituksena oli, että kuvien käyttö jäisi pysyväksi menetelmäksi päiväkodin arkeen. Molemmissa opinnäytetyöissä sekä kasvatijat että lapset suhtautuvat positiivisesti kuvien käyttöön. Muita yhtäläisyyksiä näiden opinnäytettyöiden välillä on leikinvalintataulu, kuvitetut leikkipaikat sekä päiväkotikuva, joka kuvastaa ketkä ryhmän lapsista ovat paikalla. Eroavaisuutena on ainoastaan, että tässä opinnäytetyössä nämä kuvalliset menetelmät ovat olleet käytössä ryhmän aikuisten toimesta, kun taas Alangon opinnäytetyössä hän on itse tuonut ne ryhmien käyttöön. Tämän tutkimuksen ja edellä mainittujen aikaisempien tutkimusten perusteella voidaan todeta tutkimuksen tulosten olevan yleistettävissä.

Lopullisina johtopäätöksinä voidaan todeta, että kuvakorttien käyttö toimii onnistuneena kokonaisuutena päiväkodin arjessa. Kuvien käytöstä hyötyvät niin lapset kuin aikuisetkin, joten kuvien käyttö ja kehittäminen ovat tärkeässä roolissa molempien ryhmien keskuudessa. Havaintojen perusteella kuvakorttien käyttö tukee kasvattajien ammatillisuutta, luo lapsille turvallisen ilmapiirin ja selkeyttää toimintaa. Kuvakorttien käytöstä hyötyvät kaikki, niin lapset kuin kasvattajatkin, joten kuvakorttien varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa tukeva suunnitelmallinen ja lapsia osallistava käyttö ja sen kehittäminen myös tulevaisuudessa olisi ensiarvoisen tärkeää koko päiväkotiyhteisölle.

8.3 Opinnäytetyöprosessin ja tekijän ammatillisen kasvun pohdinta

Opinnäytetyöprosessi sisälsi paljon analysointia, havainnointia ja arviointia mutta myös pohdintaa. Tässä luvussa pohditaan tutkijan omaa ammatillista kasvua ja koko opinnäytetyöprosessia sen alkuvaiheista aina prosessin loppuun saakka. Pohdinnassa käsitellään myös mahdollisia kehitysideoita ja opinnäytetyön mahdollisia jatkokehittämisideoita.

Varhaiskasvattajien ei tulisi arkailla kuvien käytön suhteen, sillä kuka tahansa kasvatuksen ammattilainen osaa ja voi käyttää kuvakortteja. Vain luovuus ja mielikuvitus on rajana, sillä kuvien käytölle ei ole yhtä oikeaa tai väärää tapaa. Tärkeää ja jopa suotavaa on, että kasvattajan oma persoona näkyy kuvakorttien käytössä.

Luvussa 2.3 mainittu monilukutaito korostaa vuorovaikutustaitoja ja sitä, että lasta kannustetaan tutkimaan ja tuottamaan viestejä erilaisissa tilanteissa. Tämä toteutuu opinnäytetyössä niin, että lapset voi ottaa mukaan

suunnitteluun valitsemalla kuvat yhdessä esimerkiksi Papunetistä tai lapset saavat piirtää, valokuvata tai leikata lehdistä kuvia. Tapoja on lukemattomia. Tällöin kuvakorttien käyttö tukee entistä enemmän voimassa olevaa laadukasta varhaiskasvatusta ja pedagogiikkaa.

Luvussa 2.5 mainittu vuorovaikutus toteutuu luontevasti ja sensitiivisesti niin päiväkodin kasvattajien kesken, lasten kesken sekä lasten, heidän vanhempiensa ja kasvattajien kesken. Tutkijan mielestä tärkeintä on kuitenkin se, että kasvattajat ja lapset keskustelevat keskenään luontevasti ja keskustelusta on havaittavissa syvä luottamussuhde puolin ja toisin. Kuvakorttien käyttö on syventänyt ryhmien sisällä tapahtuvaa vuorovaikutusta, eikä sanallista viestintää ole missään vaiheessa unohdettu. Pääpaino on siis puhutussa kielessä ja keskusteluissa mutta näitä on mahdollista tukea ja tehostaa kuvallisten menetelmien avulla. Juuri tätä tukemista ja tehostamista oli havaittavissa kummankin ryhmän toiminnassa.

Opinnäytetyöprosessi on syventänyt tutkijan omaa ammatillista osaamista ja kiinnostusta toimia lastentarhanopettajana. Erityisesti se, että myös kuvakorttien käytössä kasvattajan oma persoona saa ja pitääkin näkyä, tulee tutkijalla varmasti käyttöön myöhemmin työelämässä. Jo tutkimusprosessia aloittaessa havaittavissa oli suurta kiinnostusta kuvakorttien käyttöä kohtaan mutta tämä opinnäytetyöprosessi sai tutkijan kiinnostumaan niistä entisestään. Alun suunnittelun ja tutkimussuunnitelman muokkauksen pohjalta löytyi esitettyjä tutkimuskysymyksiä parhaiten tukevat aineistonkeruumenetelmät, lapsihavainnointi ja kasvattajille suunnattu kysely. Näin ollen tutkimuksessa on otettu huomioon sekä lasten että kasvattajien näkökulma aiheeseen. Ammattitaitoinen varhaiskasvattaja luo tiiviin vuorovaikutussuhteen lapsiin ja tämä edistää kasvattajien ja lasten välistä yhteistä ideointia uusien kuvakorttien luomisprosessissa.

Mielekästä oli toteuttaa opinnäytetyöprosessi tuttuun päiväkotiin, jossa sekä lapset että varhaiskasvattajat olivat ennestään tuttuja. Tutkija sai olla mukana yhteisön päivittäisessä arjessa osana tiimiä. Vastaanotto oli lämmin ja avoin ja tunnelma vaikutti siltä, että tutkija oli tervetullut toteuttamaan opinnäytetyöprosessia. Tällä opinnäytetyöllä on ollut merkitystä tutkijan itsensä lisäksi myös päiväkodin työyhteisölle. Päiväkodin henkilökunta kaipasi tutkittua tietoa ja konsultaatiota kuvien käytön suhteen ja tämän opinnäytetyön avulla tulokset saavutettiin. Koska kuvakorttien käyttö on mielekästä ja päivittäistä, niiden käyttöä ja kehittämistä tulee ehdottomasti jatkaa myös tulevaisuudessa.

Ajankohta opinnäytetyön tekemiseen oli hyvä, sillä kevään aikana suunnitellaan kovasti jo tulevaa syksyä ja uutta toimintakautta. Läpi opinnäytetyöprosessin oli nähtävissä kiinnostusta ja innokkuutta kuvien käyttöön arjen eri toiminnoissa, joten jatkon kannalta toivottavaa olisikin, että kasvattajat yhdessä lasten kanssa kehittelisivät kuvien käyttöä eteenpäin ja jatkaisivat jo olemassa olevaa aktiivista kuvien käyttöä.

Koko opinnäytetyöprosessi lähti liikkeelle kiinnostuksesta tutkijan aiemmin kesätöissään havaitsemiin kuvakorttien käyttöön päiväkodissa. Halu selvittää, mitä kaikkea niillä voi tehdä ja kuinka aktiivisesti niitä käytetään päiväkodin arjessa, sysäsi tämän opinnäytetyön aiheen liikkeelle. Tutkijana kiinnostus siitä, miten niiden käyttöä voisi kehittää ja millainen suhtautuminen lapsilla ja kasvattajilla niihin on, alkoivat muokkaantua tuleviksi tutkimuskysymyksiksi. Positiivista oli saada yhteistyökumppaniksi kyseinen eteläpohjalainen päiväkotito, jossa kuvien käyttö oli aiemmin kesätöissä havaittu.

Alkuperäisen suunnitelman mukaisesti tarkoituksena oli toteuttaa joko lapsihavainnointi tai kasvattajien haastattelu. Haastattelu oli alun perin tarkoitus toteuttaa niin, että tiimin jäseniä haastateltaisiin joko ryhmänä tai yksi kerrallaan heille sopivana ajankohtana. Lopulta päädyttiin ratkaisuun kyselylomakkeen tekemisestä, jolloin kasvattajilla on mahdollisuus rauhassa perehtyä kysymyksiin halutessaan vaikkapa työpäivän jälkeen kotonaan. Tämä osoittautui hyväksi ideaksi, sillä osa kasvattajista täytti kyselyn kotonaan, osa työpaikalla sopivan hetken tullen. Lapsien havainnointi ryhmänä oli myös toimiva ratkaisu, sillä tarkoituksena ei ollut havainnoida yksittäisiä lapsia ja heidän tekemisiään, vaan pikemminkin havainnoida ryhmän reaktiota kuvien käytölle tai käyttämättömyydelle. Voidaan siis sanoa, että lapsihavainnointi ja kasvattajille osoitettu kysely tukivat toinen toistaan tässä opinnäytetyöprosessissa.

Aineiston analysointivaiheessa keskityttiin teemoitteluun, eli etsittiin kasvattajien vastauksista yhteneväisiä teemoja, jotka toistuivat useissa vastauksissa. Näiden pohjalta oli helpompaa muodostaa lukijalle selkeitä, yhdenmukaisia johtopäätöksiä, jolloin tutkimuksen tulokset hahmottuivat vielä paremmin. Kyselylomakkeista suoraan lainatut sitaatit kiteyttävät hyvin esille nousseiden teemojen keskeisen sanoman. Myös määrällisen aineiston tulosten esittelyssä käytetyt piirakkakuviot havainnollistavat lukijalle vastausten jakautumista ja hajontaa selkeämmin kuin kirjoitettu teksti.

8.4 Jatkotutkimusideat

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli osoittaa kolme asiaa: Ensimmäinen on se, että kuvien käyttö tukee varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa. Toinen on, että kuvien käyttöä voi soveltaa käytettäväksi kaikenlaisten lasten kanssa, ei ainoastaan erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Kolmantena asiana on se, ettei kuvien käytölle ole olemassa mitään ikärajaa, vaan kuvat ovat yhteinen kieli minkä tahansa ikäisten lasten kanssa. Tutkija kokee, että nämä kaikki asiat tulivat hyvin osoitetuksi opinnäytetyössä tehdyssä tutkimuksessa. Myös tutkijan aikaisemmin esittämät hypoteesit toteutuivat tämän opinnäytetyön edetessä.

Jatkon kannalta mielenkiintoista olisi tutkia enemmän erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa käytettäviä kuvallisia menetelmiä ja hyödyntää

niitä entistä enemmän myös muissa lapsiryhmissä. Toiminnallisen opinnäytetyön aiheeksi sopisi myös kuvakorttien ja lasten osallisuuden yhdistäminen niin, että lapset saisivat esimerkiksi itse valokuvata tai piirtää ryhmässä käytettävät kuvakortit. Tässä opinnäytetyössä otanta oli melko pieni, sillä kohteeksi valikoitui vain yksi päiväkotit ja sen kaksi lapsiryhmää, jolloin lapsia oli noin 40 ja aikuisia seitsemän. Tätä opinnäytetyötä voisi jatkaa niin, että ottaisi mukaan myös päiväkodin kolmannen ryhmän lapset ja kasvattajat ja toisen kokonaan uuden päiväkodin, jolloin näitä päiväkoiteja olisi mahdollista vertailla keskenään.

LÄHTEET

Alanko, E. (2014). *Kuvat osaksi arkea: Kuvien käytön kehittäminen päiväkodin lapsiryhmässä*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Laurea-ammattikorkeakoulu (LAUREA). Haettu 2.1.2018 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201401131250>

Asetus lasten päivähoidosta 239/1973. Haettu 29.12.2017 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1973/19730239?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=asetus%20lasten%20päivähoidosta>

Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

Hujala E. & Turja L. (2017). *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Huhtanen, K. (2012). Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kehitysvammaliitto ry.

Kalliala, M. (2008). *Kato mua! – Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?* Helsinki: Guadeamus.

Karila, K. & Lipponen, L. (2013). *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.

Kielijelppi (n.d.) Vuorovaikutus – puhumista ja kuuntelemista. Haettu 27.4.2018 osoitteesta <http://kielijelppi.virtamieli.fi/puheviestinta/vuorovaikutus-puhumista-ja-kuuntelemista>

Koivusalo, K. & Kosama, M. (2012). *Kuvin tuettu arki päivähoitossa: vink-kivihko kuvien käyttöön 3-5-vuotiaiden kanssa*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Metropolia AMK. Haettu 10.3.2018 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201205086921>

Lastentarhanopettajaliitto (n.d.). Varhaiskasvatuspäivä: Nyt on pedagogiikan aika- julkaisu. Haettu 8.3.2018 osoitteesta <http://www.lastentarha.fi/cs/Itol/Varhaiskasvatuspaiva%202016>

Liljeroos, M. & Hattunen, T. (2014). *Kuvallinen valintataulu osallisuuden edistäjänä varhaiskasvatuksessa*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Lahden ammattikorkeakoulu (LAMK). Haettu 2.1.2018 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2014111515709>

Malka, W. (2017). *Visuaalisen tuen merkitys varhaiskasvatuksessa*. Opin-
näytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Satakunnan ammattikorkeakoulu
(SAMK). Haettu 2.1.2018 osoitteesta [http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-
2017060212049](http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2017060212049)

Nikkinen, H. (2017). Nojatuolipedagogiikka päiväkodissa. Powerpoint-esi-
tys. Lastentarhanopettajapäivät 2017. Opetushallitus. Haettu 12.1.2018
osoitteesta http://www.oph.fi/download/181588_oulull.pdf

Nurminen, R. (n.d.). Kuvien käyttö varhaiskasvatuksessa, Opettajan käsi-
kirja. Miksi ja miten käyttää kuvia? Ideoita ja materiaalia arkeen. Haettu
12.1.2018 osoitteesta [https://peda.net/jyu/erityispedagogiikka/tvt/et-
javjvt/ok/ok/okkkvrn:file/down-
load/88530ba06e49d61e5ed4a616d1ec0ca7409c3e4a/Opettajan%20kä-
sikirja%20kuvien%20käyttö%20varhaiskasvatuksessa.docx](https://peda.net/jyu/erityispedagogiikka/tvt/et-javjvt/ok/ok/okkkvrn:file/download/88530ba06e49d61e5ed4a616d1ec0ca7409c3e4a/Opettajan%20kä-sikirja%20kuvien%20käyttö%20varhaiskasvatuksessa.docx)

OPH (2016). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Opetushalli-
tus. Haettu 28.12.2017 osoitteesta [http://www.oph.fi/down-
load/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf](http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf)

OPH (2017). Varhaiskasvatus. Opetushallitus. Haettu 28.12.2017 osoit-
teesta http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus

Papunet (n.d.a.) Kuvat kommunikoinnissa. Haettu 7.2.2018 osoitteesta
<http://papunet.net/tietoa/kuvat-kommunikoinnissa>

Papunet (n.d.b.) PECS-menetelmä tukee kommunikaation oppimista ku-
villa. Haettu 7.2.2018 osoitteesta [http://papunet.net/tietoa/pecs-mene-
telma-tukee-kommunikaation-oppimista-kuvilla](http://papunet.net/tietoa/pecs-mene-telma-tukee-kommunikaation-oppimista-kuvilla)

Pre-K-Pages (n.d.) Picture Schedule Cards. Haettu 20.4.2018 osoitteesta
<https://www.pre-kpages.com/picture-schedule-cards/>

Vantaan Sanomat (2012). Muutamissa päiväkodeissa jo puolella lapsista
maahanmuuttajatausta. Haettu 9.4.2018 osoitteesta [https://www.van-
taansanomat.fi/artikkeli/90952-muutamissa-paivakodeissa-jo-puolella-
lapsista-maahanmuuttajatausta](https://www.van-taansanomat.fi/artikkeli/90952-muutamissa-paivakodeissa-jo-puolella-lapsista-maahanmuuttajatausta)

Varhaiskasvatuslaki 36/1973. Haettu 29.12.2017 osoitteesta
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Vilka, H. (2007). Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Vilka, H. (2015). Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Väestöliitto (n.d.) Vuorovaikutus. Haettu 27.4.2018 osoitteesta
[https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/mina-ja-muut/ihmissuhteet/vuorovai-
kutus/](https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/mina-ja-muut/ihmissuhteet/vuorovai-kutus/)

PAPERINEN KYSELYLOMAKE VARHAISKASVATTAJILLE

Kuvakorttien käyttö varhaiskasvatuksen arjessa

Tämä kysely on osa Hämeen ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyötä, jonka tavoitteena on tutkia kuvakorttien käyttöä varhaiskasvatuksen arjessa. Kysely on suunnattu (päiväkodin nimi) varhaiskasvatuksen henkilökunnalle Vihreän ja Sinisen ryhmien lastentarhanopettajille ja lastenhoitajille.

Termi 'kuvakortit' tarkoittaa tässä kyselyssä PCS-kuvia (Picture Communication Symbols), joita käytetään muun muassa leikinvalintataulussa, päiväjärjestyksessä sekä muun muassa tilojen ja esineiden symboleina.

Kysely koostuu kahdesta osiosta. Ensimmäinen osio (kysymykset 1-6) sisältää suljettuja kysymyksiä, joissa vastaajan tulee valita itselleen sopivin vaihtoehto ympyröimällä. Toinen osio (kysymykset 7-11) sisältää avoimia kysymyksiä, joihin vastaajat voivat vastata vapaalla sanalla. Kyselyyn vastaaminen vie arviolta noin 20 minuuttia vastauksien laajuudesta riippuen.

Kyselyn vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja vastaukset tuhoetaan asianmukaisesti opinnäytetyön prosessin loputtua. Kenenkään vastaajan nimi, henkilöllisyys eikä ryhmän tai päiväkodin nimi tule esiin varsinaisessa opinnäytetyössä. Vastaathan kysymyksiin omasta ammatillisesta näkökulmastasi.

Kyselyn viimeinen palautuspäivä on 23.02.2018

1. Toimin ryhmässä

- a) Lastentarhanopettajana
- b) Lastenhoitajana

2. Ryhmä jossa työskentelen

- a) Vihreä
- b) Sininen

3. Kuinka usein käytät työssäsi kuvakortteja?

- a. Päivittäin.
- b. Muutamia kertoja viikossa.
- c. Satunnaisesti.
- d. Harvoin.
- e. En käytä kuvakortteja työssäni.

4. Missä arjen tilanteissa ryhmänne kuvakorttien käyttö on mielestäsi runsainta? (Valitse vain **yksi** vaihtoehdoista)

- a. Siirtymätilanteissa
- b. Leikkitilanteissa
- c. Ruokailutilanteissa
- d. Pukeutumis-/riisumistilanteissa

Muu, mikä? _____

5. Kuinka luontevaksi koet kuvakorttien käytön työssäsi?

- a. Erittäin luontevaksi.
- b. Melko luontevaksi.
- c. En osaa sanoa.
- d. Kuvakorttien käyttö tuottaa itselleni jonkin verran päänvaivaa.
- e. Kuvakorttien käyttö ei tunnu itselleni luontevalta työtavalta.

HAVAINNOINTILOMAKE LAPSIHAVAINNOINTIIN JA KASVATTAJIEN HAVAINNOINTIIN

Lapsihavainnointi

Kasvattajien havainnointi

